

Z O R G   V O O R   D E   Z A A N

Zorg voor de Zaan

<u>Indeling</u>	<u>blz.</u>
I Inleiding;	5
II Samenvatting, conclusies en aanbevelingen;	7
III Enige opmerkingen vooraf omtrent beheer;	15
IV Doelstellingen.	18
IV.1 Algemeen.	18
IV.2 Kwantiteitsbeheer.	18
IV.3 Kwaliteitsbeheer.	19
IV.4 Zoutbestrijdingsbeheer.	21
IV.5 Scheepvaartbeheer.	22
IV.6 Invloed van handelingen op verschillende beheren.	24
V Handelingen	25
V.1 Het aangeven van een "bestemming" voor de Zaan.	25
V.2 De bedrijfsvoering van de Wilhelminasluis.	27
V.3 De bedrijfsvoering van het Zaangemaal.	32
V.4 Doorspoelen.	33
V.5 Baggeren.	36
V.6 Het hanteren van de Zaanoevernormaal- lijn.	43
V.7 Het aanbrengen van oevervoorzieningen.	44
V.8 Het maken etc. van werken in, langs en over de Zaan.	45
V.9 Het verwijderen van drijvend vuil en de inzameling van (huis)vuil van de scheepsvaart.	47

V.10	Het beperken en opheffen van afvalwaterlozingen.	49
V.11	Het controleren van de waterkwaliteit.	51
V.12	Het optreden bij calamiteiten.	51
V.13	De bediening van bruggen.	52
VI	Aanbevelingen.	53

Bijlage 1: tekening 15585A

Bijlage 2: definities uit het Reglement van Bestuur

I. Inleiding

Vrijwel elk object wordt in de een of andere vorm beheerd. Het beheer over het object de Zaan is gecompliceerd, niet alleen omdat over dit water verschillende beheren gevoerd worden met verschillende doelstellingen, maar ook omdat deze beheren door verschillende overheidslichamen worden uitgeoefend.

In de praktijk is meermalen gebleken dat bij de behandeling van vraagstukken, die tot de competentie van het hoogheemraadschap behoren, rekening gehouden moet worden met de belangen van andere overheden, die met enigerlei vorm van beheer over de Zaan zijn belast. Er zijn raakvlakken tussen de verschillende beheren en dus tussen de verschillende beherende overheden. Een afstemming op elkaar van het beleid van deze instanties is dan noodzakelijk. Daarvoor is inzicht nodig in de gehele beheerssituatie. Deze nota beoogt aan dit inzicht bij te dragen, en enkele oplossingen voor mogelijke frictiepunten aan te geven.

De nota is in grote lijnen als volgt opgebouwd:

Allereerst wordt aangegeven wat onder beheer wordt verstaan en vanuit welke oogpunten de Zaan wordt beheerd (hfdst. III). Om een beheer gestalte te geven, is het noodzakelijk eerst de doelstellingen van dat beheer - wat wil men met dat beheer bereiken - te formuleren. De doelstellingen van de verschillende beheren zijn geformuleerd in hoofdstuk IV. Daarbij is tevens voor elk beheer aangegeven welke (deel) facetten dat beheer kent en welke concrete handelingen in het kader van dat beheer worden uitgevoerd. Daarbij blijkt dat één en dezelfde handeling in het kader van verschillende beheren kan worden verricht. In hoofdstuk V, paragraaf 1 t/m 13 wordt op de verschillende beheersfacetten, telkens gezien vanuit de verschillende beheren, nader ingegaan.

De Zaan is een onderdeel van het boezemwaterenstelsel van Schermerboezem. Veel van de in deze nota behandelde onderwerpen betreffende de beheren van het hoogheemraadschap zijn niet alleen op de Zaan van toepassing, maar op het gehele boezemwaterstelsel van Schermerboezem en de Vereenigde Raakmaats- en Nedorperkoggeboezem en - waar het kwaliteitsaspecten betreft - ook op de overige oppervlaktewateren in het gebied waar het hoogheemraadschap het kwaliteitsbeheer uitoefent. Ook bij het beleid ten aanzien van andere wateren dan de Zaan kan de inhoud van deze nota als richtlijn dienen.

II. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

III. Enige opmerkingen vooraf omtrent beheer.

Als equivalent voor het begrip "beheer" wordt in de waterstaatswetgeving ook wel gehanteerd "de volledige zorg voor". De beheerder moet ervoor zorgen dat alle noodzakelijke beheershandelingen worden uitgevoerd. Er kan echter geregeld zijn dat een ander dan de beheerder zelf de handelingen daadwerkelijk uit moet voeren en/of de kosten daarvan moet dragen.

Een object kan vanuit verschillende belangen en/of door verschillende instanties worden beheerd. Een goede onderlinge afstemming - waar mogelijk schriftelijk vastgelegd - is dan nodig.

Voor het hoogheemraadschap zijn de volgende beheren over de Zaan van belang:

- het kwantiteitsbeheer;
- het kwaliteitsbeheer;
- het zoutbestrijdingsbeheer;
- het scheepvaartbeheer.

Het scheepvaartbeheer wordt feitelijk uitgeoefend door de gemeente Zaanstad, de overige 3 beheren door het hoogheemraadschap zelf.

Bepalingen uit de volgende wettelijke regelingen spelen bij de vier genoemde beheren een rol:

- de wet verontreiniging oppervlaktewateren;
- de (provinciale) Verordening verontreiniging oppervlaktewateren Noord-Holland;
- het Reglement van bestuur van het hoogheemraadschap;
- de Keur van het hoogheemraadschap;
- de (gemeentelijke) Verordening lozingsrecht (Zaanstad);
- het (provinciaal) Reglement Vaarwater;
- de (gemeentelijke) Scheepvaart- en Havenverordening.

De eigendomssituatie van de ondergrond van de Zaan is weergegeven op bijlage 1.

IV. Doelstellingen

IV.1. Algemeen

In dit hoofdstuk worden per beheer de doelstellingen beschreven en de verschillende (deel) facetten en de concrete handelingen, die voor het bereiken van die doelstellingen moeten worden verricht, genoemd.

IV.2. Kwantiteitsbeheer

De doelstelling van het kwantiteitsbeheer van de gehele Schermerboezem is het zorgen voor een zodanige peilsituatie op de boezem dat de schuldplichtige gebieden die op de boezem lozen, hun overtollig water zo snel mogelijk kunnen uitmalen, alsmede dat de watervoorziening van die gebieden zoveel als mogelijk veiliggesteld is.

Als gevolg van de peilbeheersing op de gehele Schermerboezem varieert de waterstand op de Zaan normaliter tussen N.A.P.-0,55 m en N.A.P.-0,45 m met afwijkingen zowel naar boven als naar beneden.

Tot het kwantiteitsbeheer behoort ook het instandhouden van de boezem als transportsysteem van overtollig water en als tijdelijke bergplaats van dit water.

IV.3. Kwaliteitsbeheer

De doelstellingen, zoals die op dit moment voor het kwaliteitsbeheer van de Zaan zijn geformuleerd, zijn vastgelegd in de bijlage I.C. bij de vigerende bestrijdingsplannen uit de jaren 1975 en 1976. Enkele belangrijke passages uit deze bijlage zijn weergegeven. Voor enkele kwaliteitsparameters zijn hierin als normen gesteld:

zuurstofgehalte groter dan 5 mg O₂/l, biochemisch zuurstofverbruik niet meer dan 5 mg O₂/l.

IV.4. Zoutbestrijdingsbeheer

De doelstelling van het zoutbestrijdingsbeheer is het bestrijden van de verzilting van de oppervlaktewateren, voor zover dit niet geschiedt in het kader van het kwaliteitsbeheer krachtens de W.V.O. De norm voor het chloride-gehalte van het Zaanwater is gesteld op maximaal 500 mg Cl⁻/liter.

IV.5. Scheepvaartbeheer

Doelstelling van het scheepvaartbeheer is een vlotte, veilige en efficiënte afwikkeling van het scheepvaartverkeer mogelijk te maken. Voor het hoogheemraadschap is de functie van de Zaan als scheepvaartweg van belang. Het aantal beroepsvaartuigen dat van de Zaan gebruik maakt, neemt af. De afmetingen van deze schepen nemen toe. De recreatievaart vertoont een sterke groei.

IV.6. Invloed van handelingen op verschillende beheren

Uit de paragrafen IV.2 t/m IV.5 blijkt dat een handeling invloed kan hebben op verschillende beheren. In tabelvorm wordt van 13 verschillende handelingen aangegeven op welke beheren deze handelingen invloed hebben.

V. Handelingen

V.1 Het aangeven van een "bestemming" voor de Zaan

De planologische bestemming van de Zaanoevers is slechts gedeeltelijk geregeld in de bestemmingsplannen van de gemeenten Zaanstad en Wormer. De betreffende bestemmingsplannen dateren merendeels uit de zestiger jaren, één plan dateert zelfs uit 1930.

Het is de vraag of de inzichten inmiddels niet gewijzigd zijn. Van de Zaan zelf is de bestemming voor grote delen niet geregeld.

In de toekomstige waterkwaliteitsplannen zal de gewenste functie van de wateren, dus ook van de Zaan, worden vastgelegd, waarbij rekening gehouden moet worden met de planologische bestemming.

Deze paragraaf leidt tot de volgende aanbeveling:
Het is gewenst dat overleg gevoerd wordt tussen de provincie, de gemeenten Zaanstad en Wormer en het hoogheemraadschap over de planologische bestemming van de Zaanoevers en de gewenste functie(s) van het Zaanwater.

V.2 De bedrijfsvoering van de Wilhelminasluis

De Wilhelminasluis is door de Zaangemeenten gebouwd, uitsluitend om redenen voortvloeiende uit het scheepvaartbeheer. Het hoogheemraadschap heeft de sluis overgenomen in verband met de belangrijke spui-functie van de sluis. Later kwam daar nog bij dat de sluis een rol ging spelen bij de doorspoeling van de Zaan ten behoeve van het kwaliteits- en het zoutbestrijdingsbeheer.

De rol van de sluis in de door het hoogheemraadschap uitgeoefende beheren is praktisch geheel overgenomen door het Zaangemaal. De sluis is voor de scheepvaart op de Zaan van groot belang. De exploitatie door het hoogheemraadschap vertoont echter aanmerkelijke tekorten. Het wordt onjuist geacht deze tekorten, voor rekening van het hoogheemraadschap te laten blijven, gezien zijn taakstelling.

Volgens het ontwerp-structuurschema Vaarwegen zal de Zaan worden opgenomen in het zg. hoofdvaarwegennet. Dit zou impliceren dat het Rijk de Wilhelminasluis - als onderdeel van de Zaan - in eigendom etc. zou moeten overnemen. In zijn reactie aan de minister van Verkeer en Waterstaat heeft het hoogheemraadschap echter bepleit dat de Wilhelminasluis bij het hoogheemraadschap in eigendom blijft. De nadere analyse van de huidige functie van de Wilhelminasluis leidt tot de volgende aanbeveling:

Het is wenselijk het standpunt inzake overname van de Wilhelminasluis te herzien in die zin dat gestreefd gaat worden naar overname van de sluis door het Rijk.

In de komende jaren zal een aantal werkzaamheden tot verbetering van de inrichting van de sluis worden uitgevoerd.

Met de andere belanghebbenden, met name het Rijk, vindt overleg plaats over een (belangrijke) financiële bijdrage in de kosten daarvan.

Op de Wilhelminasluis is van toepassing de gemeentelijke Scheepvaart- en Havenverordening. Op grond van deze verordening heeft het hoofd van de afdeling Haven- en Marktwezen van de gemeente een grote bevoegdheid om in te grijpen in de bediening van de sluis. Dit achten wij onjuist. Vandaar de volgende aanbeveling:

Het is gewenst bij een komende herziening de Scheepvaart en Havenverordening van de gemeente Zaanstad zodanig te wijzigen, dat deze verordening op het gebruik van de Wilhelminasluis niet langer van toepassing is.

Ook de Oude of Groote Sluis heeft voor de taakuitoefening van het hoogheemraadschap geen betekenis meer. Dit leidt tot de volgende conclusie:

Met de gemeente Zaanstad zal overleg gevoerd worden over een eigendomsoverdracht van de Oude Sluis en de Accijns-huisjes.

V.3 De bedrijfsvoering van het Zaangemaal

Het Zaangemaal is gebouwd voor de doorspoeling van de Zaan en de waterafvoer van de Schermerboezem. Bij de bedrijfsvoering wordt rekening gehouden met de belangen van de scheepvaart. De schippers hebben nog nooit geklaagd over hinder als gevolg van de werking van het gemaal.

Gedeputeerde Staten (of een door hen aangewezen ambtenaar) kunnen de bemaling doen staken als dat met het oog op de peilbeheersing op de Noordzeekanaalboezem nodig wordt geacht. Het is tot nu toe niet nodig geweest van deze regeling gebruik te maken. Nu het gemaal te IJmuiden in bedrijf is genomen, is frequent gebruik van deze regeling ook niet te verwachten.

V.4 Doorspoelen

Doorspoelen vindt plaats door middel van handelingen in het kader van het kwantiteitsbeheer. De doorspoeling vindt echter niet plaats ten behoeve van dat beheer, maar ten behoeve van het kwaliteits- en het zoutbestrijdingsbeheer.

De doorspoeling van de Zaan kan niet los worden gezien van de doorspoeling van het gehele boezemwaterstelsel van de Schermerboezem. Doorspoelen ten behoeve van het kwaliteitsbeheer houdt veelal verband met afvalwaterlozingen. Een lozing kan in dit verband in drie componenten worden onderverdeeld:

- de hoeveelheid water;
- de daarin aanwezige zuurstofbindende stoffen;
- de daarin aanwezige niet-zuurstofbindende stoffen.

De afvoer van de hoeveelheid water is een kwantiteits-aangelegenheid.

De zuurstofbindende stoffen hebben invloed op de zuurstofhuishouding. Het doorspoelen van de Zaan is (tot op heden) primair gericht op het op een redelijk peil houden van de zuurstofhuishouding. In de huidige situatie is het noodzakelijk in de zomer met een debiet van 1,0 miljoen m³ per etmaal door te spoelen. Dit debiet kan verminderd worden tot 0,6 miljoen m³/etmaal, wanneer de BZV-belasting van de Zaan teruggebracht wordt tot 1.500 kg BZV/etmaal. (cf. aanbeveling uit de discussienota "Het kwaliteitsbeheer van de Zaan op langere termijn ten aanzien van de zuurstofhuishouding").

De gemeente Zaanstad beschouwt de Zaan als een onderdeel van het gemeentelijk transportsysteem voor afvalwater en legt de lozers een lozingsrecht op. Het hoogheemraadschap verzorgt het transport van afvalwater door de Zaan.

Doorspoelwater fungeert verder als verdunningswater voor en als "drager" van niet-zuurstofbindende stoffen (voor zover deze niet bezinken) bv. zout. Door de Zaan wordt de totale hoeveelheid van deze stoffen afgevoerd afkomstig uit het gehele zuidelijke gedeelte van Schermerboezem.

De doorspoeling van de Zaan heeft ten aanzien van het zoutbestrijdingsbeheer tot effect, dat aan de gestelde kwaliteitsnorm (max 500 mg Cl'/liter) ruimschoots wordt voldaan (waargenomen gehalten 300 à 450 mg Cl'/liter).

V.5 Baggeren

Volgens de bepalingen uit het Reglement van Bestuur en de Keur moet het hoogheemraadschap de Zaan onderhouden "op zodanige afmetingen als voor een goede waterhuishouding noodzakelijk is". Wat deze afmetingen zouden moeten zijn is niet formeel geregeld. De huidige afmetingen zijn zodanig dat uit dien hoofde (voorlopig) geen baggerverplichtingen behoeven te worden verwacht.

De algemene vergadering des Bestuurs, heeft in 1961 besloten dat eigendom van boezemwateren binnen de bebouwde kom bij de gemeente zou moeten berusten. Dit leidt tot de volgende aanbeveling:

Het gedeelte Zaan binnen de bebouwde kom, dat thans eigendom is van het hoogheemraadschap, zou aan de gemeente Zaanstad in eigendom moeten worden overgedragen.

De verplichting de vaargeul op afmetingen te onderhouden berust bij de gemeenten Zaanstad en Wormer en het hoogheemraadschap, ieder in de figuur van eigenaar (Reglement Vaarwateren). De afmetingen van de vaargeul liggen niet exact vast. Zolang het tegendeel niet blijkt, kunnen de afmetingen worden gehanteerd, waarop de geul in de jaren '60 is gebaggerd.

Er kan sprake zijn van de noodzakelijkheid een bepaalde watergang te baggeren in het kader van het kwaliteitsbeheer, wanneer door de aanwezigheid van bagger niet kan worden voldaan aan de gestelde waterkwaliteitseisen. Wie het baggerwerk dan uit moet voeren is onder meer afhankelijk van de herkomst van de bagger.

Het blijkt uit dit alles dat van een complexe situatie gesproken kan worden. De hiervoor genoemde eigendoms-overdracht van een gedeelte Zaan aan de gemeente Zaanstad zal hierin slechts een geringe verbetering brengen, namelijk, waar het het onderhoud als vaarweg betreft. Om eventueel het onderhoud in het kader van het kwantiteitsbeheer aan de gemeente over te dragen is een wijziging van het Reglement van het hoogheemraadschap noodzakelijk. Aangezien niet te verwachten valt dat de Zaan (behoudens de vaargeul) binnen afzienbare tijd gebaggerd moet worden, is het prematuur om een verdeelsleutel voor de kosten van baggerwerken te ontwikkelen.

V.6 Het hanteren van de Zaanoevernormaallijn

De Zaan heeft een zeer onregelmatige oeverlijn. Dat is ongewenst zowel uit het oogpunt van het kwantiteits- als van het kwaliteitsbeheer. De Zaanoevernormaallijn beoogt een wat meer vloeiende oeverlijn te verkrijgen. Aan de landzijde van deze lijn mogen (onder bepaalde voorwaarden) dempingen worden uitgevoerd. Aan de waterzijde van de lijn mogen - zij het alleen in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden - steiger- of remmingwerken worden aangebracht.

Met de gemeente Zaanstad is overleg gaande over verruiming van het tot nu toe gevoerde beleid ten aanzien van deze steiger- en remmingwerken.

V.7 Het aanbrengen van oevervoorzieningen

Zowel de keur van het hoogheemraadschap als het Reglement vaarwateren bevatten bepalingen die op oevervoorzieningen betrekking hebben. In beide gevallen is sprake van "goede" voorzieningen. Niet staat vast wat in dit verband "goed" is. Omdat goede oevervoorzieningen dienstig zijn voor een "goede" waterhuishouding de volgende aanbeveling:

Het is gewenst in overleg met de gemeenten Zaanstad en Wormer en de provincie richtlijnen te ontwikkelen voor de "kwaliteit" van oevervoorzieningen langs de Zaan in bebouwde gedeelten.

- V.8 Het maken van werken in, langs en over de Zaan
Zowel in de keur van het hoogheemraadschap als het Reglement Vaarwateren en de Scheepvaart- en Havenverordening komen verbodsbepalingen voor met betrekking tot het maken van werken in, langs en over de Zaan. Deze bepalingen dupliceren elkaar geheel of gedeeltelijk. Omdat de drie verordeningen op verschillende belangen betrekking hebben, behoeft dit niet tot conflicten te leiden.

Dit hoofdstuk leidt tot de volgende conclusie:

Voor zover dat nog niet geschiedde zal het dagelijks bestuur van het hoogheemraadschap aanvragen voor keuronthefingen alleen beoordelen met het oog op de specifiek door het hoogheemraadschap te behartigen belangen. Door andere instanties te behartigen belangen mogen bij de beoordeling geen rol spelen.

- V.9 Het verwijderen van drijfvuil en de inzameling van huisvuil van de scheepvaart

De keur kent een bepaling over het verwijderen van drijfvuil in het kader van het kwantiteitsbeheer. Gezien de afmetingen van de Zaan zal drijfvuil niet gauw aanleiding geven tot moeilijkheden voor het kwantiteitsbeheer.

Drijfvuil, dat voor het kwaliteitsbeheer "schadelijk" is, is vaak anders van aard. Daarbij gaat het vooral om drijfvuil dat vergaat (verrot). Dode vis behoort daar bijvoorbeeld ook onder.

Niet formeel geregeld is wie drijfvuil, dat voor het kwaliteitsbeheer schadelijk is, moet verwijderen. Dit vraagstuk zal in het kader van het waterkwaliteitsplan moeten worden geregeld.

Volgens het Reglement Vaarwateren zijn de gemeenten Zaanstad en Wormer en het hoogheemraadschap (in de figuur van eigenaar) verplicht dat drijfvuil te verwijderen dat hinderlijk is voor de scheepvaart. In de praktijk levert een en ander geen moeilijkheden op. De gemeente Zaanstad beschikt over mankracht en materieel om drijfvuil te verwijderen.

- V.10 Het beperken en opheffen van afvalwaterlozingen

Bestaande afvalwaterstromen kunnen blijvend op de Zaan worden geloosd mits tenminste zover gesaneerd dat het biochemisch zuurstofverbruik van het afvalwater minder dan 50 mg O₂/l bedraagt. Alle overige afvalwaterstromen van bedrijven en alle lozingen van woningen zullen op den duur op de riolering moeten worden aangesloten.

In de nota "Het vergunningenbeleid" zijn de controle op verleende vergunningen en het optreden bij overtredingen uitvoerig behandeld. Bij calamiteiten in het afvoersysteem naar de rioolwaterzuiveringsinstallatie Beverwijk bestaan er mogelijkheden om bepaalde afvalwaterstromen naar de Zaan af te leiden.

Dit hoofdstuk leidt tot de volgende conclusie:

Aansluitend op de aanbevelingen van de discussienota "De zuurstofhuishouding van de Zaan op langere termijn", wordt er naar gestreefd het tijdstip van verbetering van de kwaliteit van de effluentlozing van de rioolwaterzuiveringsinstallatie Wormer te vervroegen (Het vigerende bestrijdingsplan geeft aan 1985).

V.11 Het controleren van de waterkwaliteit

Zowel door het hoogheemraadschap als de gemeente Zaanstad, de provincie en de Hengelsportvereniging Zaanstad wordt het Zaanwater op kwaliteit gecontroleerd. Het streven blijft erop gericht deze controle-activiteiten zoveel mogelijk te coördineren.

V.12 Het optreden bij calamiteiten

De kans op plotseling optredende waterverontreiniging op de Zaan is niet denkbeeldig. De dan te ondernemen acties zijn van geval tot geval verschillend. Eventueel kostenverhaal is afhankelijk van de vraag of de veroorzaker kan worden opgespoord. Er wordt gewerkt aan een bundeling van gegevens, die in geval van een calamiteit beschikbaar moeten zijn.

V.13 De bediening van bruggen

Over de Zaan liggen 9 bruggen. Geen daarvan is eigendom van het hoogheemraadschap. Wel worden twee bruggen (aan weerszijde van de Wilhelminasluis) door het hoogheemraadschap bediend. Door de sluiswachters wordt getracht het wegverkeer zo soepel mogelijk te laten verlopen. Toch zijn fricties - vooral ten aanzien van het busverkeer - niet altijd te voorkomen.

VI Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zijn de conclusies en aanbevelingen uit de nota nog eens afzonderlijk opgesomd. Hierover zal met de andere belanghebbenden overleg worden gevoerd.

III Enige opmerkingen vooraf omtrent beheer

In veel wetten, verordeningen en dergelijke komt de term "beheer" voor. Maar nergens wordt exact geformuleerd wat precies onder die term moet worden verstaan. In de waterstaatswetgeving wordt als equivalent voor het begrip "beheer" ook wel gehanteerd "de volledige zorg voor". Hiermee wordt dan tot uitdrukking gebracht dat degene, die met beheer over een bepaald object is belast, daar de gehele zorg ofwel de volledige verantwoordelijkheid voor draagt.

Dat wil niet zeggen dat hij ook alle beheershandelingen zelf uit moet voeren en/of de volledige kosten daarvan moet dragen. Er kan geregeld zijn dat anderen bepaalde werkzaamheden uit moeten voeren en/of de beheerskosten geheel of gedeeltelijk moeten dragen. Een dergelijke regeling kan vervat zijn in een wet of verordening, maar ook in een vergunning/ontheffing/concessie e.d. De beheerder is er dan verantwoordelijk voor dat "die ander" ook aan zijn verplichtingen voldoet.

Daartegenover staat dat de beheerder gehouden is een bepaalde handeling, die voor een goed beheer nodig is, zelf te verrichten, wanneer niet uitdrukkelijk geregeld is dat deze door een ander moet worden verricht. Hetzelfde geldt voor de kosten.

Beheer komt op twee manieren tot uitdrukking:

- In het uitvoeren c.q. doen uitvoeren van bepaalde handelingen;
- En (tegengesteld daaraan) in het verbieden c.q. nalaten van bepaalde handelingen.

Vaak komt het voor dat een bepaald object vanuit verschillende belangen wordt beheerd. Wanneer deze verschillende belangen door één en dezelfde instantie behartigd worden, zullen er niet gauw moeilijkheden ontstaan.

Wanneer een object echter door verschillende instanties vanuit verschillende taakstellingen wordt beheerd - zoals dit onder meer met de Zaan het geval is - kunnen er gemakkelijk misverstanden en zelfs conflicten ontstaan, zeker wanneer een bepaalde handeling in het kader van verschillende beheren uitgevoerd kan/moet worden. In deze nota zullen daar voorbeelden van aan de orde komen. Het verdient aanbeveling om dan tot een zodanige beheersopzet te komen, dat dergelijke situaties zoveel mogelijk worden voorkomen. De onderlinge afstemming dient duidelijk schriftelijk te worden vastgelegd.

Sprekende over de Zaan en de rol van het hoogheemraadschap bij het beheren van dit water zijn de volgende publiekrechtelijke beheren van belang:

- het kwantiteitsbeheer
- het kwaliteitsbeheer
- het zoutbestrijdingsbeheer
- het scheepvaartbeheer

Het scheepvaartbeheer (zoals gedefinieerd op blz. 22) wordt feitelijk uitgeoefend door de gemeente Zaanstad, de andere drie genoemde beheren door het hoogheemraadschap. Daarnaast oefent het hoogheemraadschap over een gedeelte van de Zaan het privaatrechtelijke eigendomsbeheer uit.

Bij publiekrechtelijk beheer (dus door een overheidslichaam) spelen bepalingen uit wettelijke regelingen (wetten, verordeningen) een belangrijke rol.

Voor de door het hoogheemraadschap uitgeoefende beheren zijn van belang:

- de wet verontreiniging oppervlaktewater;
- de (prov.) verordening verontreiniging oppervlaktewateren Noord-Holland
- het Reglement van Bestuur
- de keur van het hoogheemraadschap.

De gemeente Zaanstad heeft een verordening lozingsrecht die o.a. op de Zaan van toepassing is verklaard. Hierdoor ontstaat een raakvlak met het kwaliteitsbeheer.

Voor het beheer als scheepvaartweg is in de eerste plaats van belang het (provinciaal) Reglement Vaarwateren Noord-Holland. De gemeenten Zaanstad en Wormer kunnen worden aange-merkt als beheerder in de zin van deze verordening, met dien verstande echter dat er een overeenkomst tussen deze gemeenten bestaat, waarin is geregeld dat de gemeente Zaanstad het daadwerkelijke scheepvaartbeheer over de gehele Zaan uitoefent. De gemeente Zaanstad heeft verder een eigen Scheepvaart- en Havenverordening, die onder meer op de Zaan van toepassing is.

De taakstelling van het hoogheemraadschap is opgenomen in het Reglement van Bestuur. Uit dit Reglement zijn in dit kader van belang de artikelen 2 en 3. Deze artikelen luiden:

Artikel 2

Het hoogheemraadschap is belast met:

- a. het kwantiteitsbeheer van de boezems;*
- b. het kwaliteitsbeheer van de oppervlaktewateren;*
- c. het zoutbestrijdingsbeheer van de oppervlaktewateren voor zover gelegen in het schuldplichtig gebied.*

Artikel 3

Tot de in artikel 2 bedoelde taak behoort onder meer:

1. de regeling van de stand van de boezems door afwatering, bemaling en aanvulling daarvan op zodanige wijze, dat gelegenheid wordt geboden tot onttrekking van water aan en/of lozing van water op de boezems ten behoeve van de schuldplichtige eigendommen met inachtneming van de krachtens de keur van het hoogheemraadschap opgelegde beperkingen dienaangaande;
2. het nemen van maatregelen tot het tegengaan en het voorkomen van verontreiniging van de oppervlaktewateren en het in het kader van vergunningen als bedoeld in de Wet verontreiniging oppervlaktewateren doen nemen van zodanige maatregelen;
3. het nemen of doen nemen van maatregelen tot het tegengaan en het voorkomen van verzilting van de oppervlaktewateren, voor zover gelegen in het schuldplichtig gebied en voor zover deze verzilting niet het gevolg is van handelingen als bedoeld in artikel 1 van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren;
4. het onderhoud en de bediening van uitwaterings- en verbindingssluisen, bemalingsinrichtingen en inlaatmiddelen van de boezems, een en ander voor zover de verplichting daartoe niet op anderen rust;
5. het toezicht op de nakoming van de onder 4 bedoelde verplichtingen, ingeval deze op anderen rusten.

Enige definities van de in deze taakomschrijving gehanteerde begrippen zijn opgenomen in artikel 1 van het Reglement (zie ./ bijlage 2).

Het kwaliteits- en zoutbestrijdingsbeheer over de Zaan strekt zich in principe alleen uit over het water, het kwantiteitsbeheer zowel over het water als over de ondergrond en (in principe) ook de oevers (sommige keurbepalingen gelden tot 5 m "uit de insteek").

Op kaartbijlage 1 (tekening 15.585A) is aangegeven welk deel van Schermerboezem onder de naam de Zaan bekend staat. Op deze bijlage is ook de eigendomssituatie van het water aangegeven. Dit in verband met het feit dat - zoals hierna zal blijken - op de eigenaren bepaalde verplichtingen rusten.

IV Doelstellingen

IV.1 Algemeen

In dit hoofdstuk worden allereerst per beheer de doelstellingen beschreven. Daarbij worden de verschillende (deel)facetten en de concrete handelingen die voor het bereiken van die doelstellingen moeten worden verricht, genoemd. (par. IV.2 t/m par V.5).

Uit deze paragrafen blijkt dat één facet/handeling van invloed kan zijn op verschillende beheren. In par. IV.6 is daarom de hele materie van de andere kant bezien. In die paragraaf is per facet/handeling aangegeven welke beheren daarmee beïnvloed worden.

IV.2 Kwantiteitsbeheer

Het kwantiteitsbeheer van de Zaan is onlosmakelijk verbonden met dat van de gehele Schermerboezem. Kort gezegd is de doelstelling van het kwantiteitsbeheer van de Schermerboezem het zorgen voor een zodanige peilsituatie op de boezem dat de schuldplichtige gebieden die op de boezem lozen, hun overtollige water zo snel mogelijk kunnen uitmalen, alsmede dat de watervoorziening van deze gebieden zoveel als mogelijk veiliggesteld is. In de praktijk komt het er op neer dat zodanig met de sluisen en gemalen gewerkt wordt, dat in het centrum van de Schermerboezem (Spijkerboor) de waterstand zich zoveel mogelijk bevindt tussen N.A.P.-0,50 m en N.A.P.-0,40 m. Aangezien de totale bemalingscapaciteit van de Schermerboezem onvoldoende is om te allen tijde het op deze boezem gebrachte water direct naar elders af te voeren, kunnen te Spijkerboor aanmerkelijk hogere waterstanden optreden. Bij een waterstand te Spijkerboor van N.A.P. wordt stopsein afgegeven, hetgeen betekent dat de poldergemalen met uitmalen moeten stoppen.

Het kwantiteitsbeheer heeft dus niet als eerste doelstelling een bepaalde waterstand op de Zaan te handhaven. Als gevolg van de peilbeheersing op de gehele Schermerboezem beweegt de waterstand op de Zaan zich normaliter tussen N.A.P.-0,55 m en N.A.P.-0,45 m, met afwijking naar boven tot ongeveer N.A.P. en met afwijkingen naar beneden tot ongeveer N.A.P.-0,70 m.

Aan het zuidoende van de Zaan staat het Zaangemaal (2 pompen à 750 m³/min). Dit gemaal vervult een belangrijke rol in het kwantiteitsbeheer. De ernaast gelegen Wilhelminasluis wordt incidenteel gebruikt om overtollig water te spuien. (In de paragrafen V.2 en V.3 wordt nader ingegaan op de functies van deze werken)

Het kwantiteitsbeheer van de Schermerboezem heeft tot gevolg dat wanneer het Zaangemaal met twee pompen werkt, zoals b.v. in perioden van groot waterbezwaar, er op de Zaan een stroming in zuidelijke richting ontstaat.

De gemiddelde stroomsnelheid kan daarbij tot enkele centimeters per seconde oplopen.

Tot het kwantiteitsbeheer behoort ook het instandhouden van de boezem als transportsysteem voor overtollig water en als tijdelijke bergplaats van dit water.

Dit betekent dat ervoor gezorgd moet worden dat de afmetingen van het dwarsprofiel van de Zaan voldoende groot blijven (bijvoorbeeld door baggeren), dat er geen obstakels in de Zaan komen te staan die de waterstroming te veel hinderen (bijvoorbeeld verbod om steigerwerken te maken) en dat het oppervlak van de gehele boezem, en dus ook van de Zaan, niet te veel verkleind wordt (bijvoorbeeld het verbod om te dempen).

In de praktische uitoefening van het kwantiteitsbeheer over de Zaan spelen de volgende facetten een rol:

1. Het werken met gemalen en sluizen. Daarbij moet rekening worden gehouden met de doorspoeling die voor het kwaliteits- en voor het zoutbestrijdingsbeheer nodig is. Deelfacetten zijn:
  - 1.1. het functioneren van de Wilhelminasluis;
  - 1.2. het functioneren van het Zaangemaal.
2. Het op afmetingen onderhouden. Hiervan zijn deelfacetten:
  - 2.1. het baggeren;
  - 2.2. de oevervoorzieningen;
  - 2.3. de Zaanoevernomaallijn.
3. De bestemming van de Zaan als kanaal voor af- en aanvoer van water.
4. Het handhaven van de keur tegenover derden. Het zal in het navolgende blijken dat er "verbindingslijnen" liggen met het Reglement Vaarwateren en de Scheepvaart- en Havenverordening van de gemeente Zaanstad.

IV.3 Kwaliteitsbeheer

De doelstellingen, zoals die op dit moment voor het kwaliteitsbeheer van de Zaan zijn geformuleerd, zijn vastgelegd in bijlage I.C. bij de partiële bestrijdingsplannen. (Deze bijlage I.C. is gelijklopend voor alle partiële bestrijdingsplannen. De Zaan valt onder de partiële bestrijdingsplannen nr. 6 - Beverwijk - Zaanstad-West, nr. 7 - Wormer en omgeving en nr. 8 - Zaanstad-Oost en omgeving. De plannen nr. 7 en 8 zijn vastgesteld in 1975, plan nr. 6 in 1976).

Enkele belangrijke passages uit deze bijlage I.C. zijn:

Algemeen gesteld dient oppervlaktewater "gezond" te zijn, hetgeen in concrete zintuigelijke waarnemingen en analyseresultaten betekent dat:

- a. het water geen aanstoot geeft door de aanwezigheid van zichtbare of anderszins waarneembare invloed van afvalstoffen.*
- b. het water zoveel mogelijk vrij is van giftige en andere schade of hinder veroorzakende stoffen.*
- c. Het zuurstofgehalte van het water bij voorkeur hoger dient te zijn dan 5 mg/l en niet lager zal dienen te zijn dan 3 mg/l.*
- d. Het biochemisch zuurstofverbruik in 5 dagen bij 20°C, de zogenaamde BOD $\frac{20}{5}$ en BZV $\frac{20}{5}$, bij voorkeur niet meer bedraagt dan 5 mg/l.*
- e. boezemwateren:
gestreefd wordt naar een chloridegehalte van 250 mg Cl' per liter in het water van de boezems van het hoogheemraadschap, behoudens in het zuidelijke gedeelte van de Zaan en in het Noordhollandsch Kanaal nabij Den Helder ten zuiden van de instroming naar het ge-
maal "De Helsdeur", waar gestreefd wordt naar een maximum van 500 mg Cl' per liter.*

polderwateren:

Afhankelijk van de bodemgesteldheid, de aanwezigheid van zoute kwel en de watervoorzienings- en doorspoelmogelijkheden kan gesteld worden dat in het algemeen gestreefd dient te worden naar een maximaal chloridegehalte van 250 mg Cl' per liter. Voor grasland wordt plaatselijk een chloridegehalte van 1.000 mg Cl' per liter toelaatbaar geacht.

De hierboven omschreven doelstellingen gelden voor alle oppervlaktewateren in het beheersgebied van het hoogheemraadschap.

Bij de komende omzetting van partiële bestrijdingsplannen in waterkwaliteitsplannen zal over de formulering van de doelstellingen een herbezinning plaatsvinden. Het staat nu al vast dat daarbij onderscheid gemaakt zal worden in verschillende typen/groepen wateren, in relatie tot hun functie/bestemming. Er zullen dan voor de Zaan (al of niet in combinatie met andere wateren) "eigen" doelstellingen moeten worden geformuleerd. In deze nota zal daar niet op vooruit worden gelopen.

Het kwaliteitsbeheer over de Zaan kent de volgende facetten:

1. De planologische bestemming van de Zaan en aanliggende gronden, alsmede de functie van het Zaanwater.
2. Het beperken en opheffen van afvalwaterlozingen. (Vergunningenbeleid in het kader van de W.V.O.)
3. Het doorspoelen.
Hierbij komen de volgende onderwerpen aan de orde:
  - 3.1. de zuurstofhuishouding.
  - 3.2. het transport van niet-zuurstofbindende stoffen.
  - 3.3. het gebruik van de Zaan als noodlozingsmogelijkheid.
  - 3.4. het functioneren van de Wilhelminasluis.
  - 3.5. het functioneren van het Zaangemaal.
4. De controle op de waterkwaliteit.
5. Het op afmetingen onderhouden. Daarbij komen de volgende onderwerpen aan de orde:
  - 5.1. het baggeren.
  - 5.2. de Zaanoevernormaallijn.
6. Het verwijderen van drijvend vuil en het innemen van (huis)vuil van de scheepvaart.
7. Het optreden bij calamiteuze lozingen.

Tot het kwaliteitsbeheer behoort ook het bouwen en exploiteren van zuiveringstechnische werken. Hoe belangrijk op zich ook, in het kader van deze nota is dit facet van het kwaliteitsbeheer echter te beschouwen als een (goedgeels vervulde) randvoorwaarde om het opheffen van nog bestaande lozingen op de Zaan mogelijk te maken. Uit dien hoofde zal er verder slechts zijdelings aandacht aan worden besteed.

IV.4 Zoutbestrijdingsbeheer

Het zoutbestrijdingsbeheer, zoals genoemd in het Reglement van bestuur van het hoogheemraadschap, heeft ten doel het bestrijden van de verzilting van de oppervlaktewateren, voorzover deze bestrijding niet geschiedt in het kader van het kwaliteitsbeheer krachtens de Wet verontreiniging oppervlaktewateren. Zoals reeds in paragraaf IV.3. geciteerd, is de concrete doelstelling "het streven naar een chloridegehalte van niet meer dan 250 mg Cl'/l in het water van de boezem van het hoogheemraadschap, behoudens in het zuidelijke deel van de Zaan ..... waar gestreefd wordt naar een maximum van 500 mg Cl'/l". Dit hogere Cl'-gehalte in het zuidelijk deel van de Zaan wordt toelaatbaar geacht omdat het water uit dit deel niet gebruikt wordt voor de watervoorziening ten behoeve van land- en tuinbouw.

Het zoutbestrijdingsbeheer over de Zaan wordt uitgevoerd door de Zaan door te spoelen. Daardoor wordt de verzilting, veroorzaakt door het binnendringen van brak water uit het Noordzeekanaal, bestreden met behulp van het Zaangemaal (en de Wilhelminasluis).

IV.5 Scheepvaartbeheer

De doelstelling van het scheepvaartbeheer is een vlotte, veilige en efficiënte afwikkeling van het scheepvaartverkeer mogelijk te maken. Teneinde dit te bereiken moet o.a. gezorgd worden voor voldoende afmetingen van de vaarweg, zowel wat betreft de diepte als de breedte, voor een in nautische zin goed tracé (lengteverloop) van de vaarweg en voor de afwezigheid in de vaarweg van voor de scheepvaart hinderlijke obstakels. Dit laatste aspect van het totale scheepvaartbeheer is met name voor deze nota van belang. De breedte, de diepte en het tracé van de benodigde vaargeul worden bepaald door de te verwachten afmetingen van de vaartuigen, die van de betreffende vaarweg gebruik zullen maken, alsmede door de intensiteit van het scheepvaartverkeer.

Volgens het ontwerp-structuurschema vaarwegen zou de Zaan geschikt moeten zijn voor zogenaamde klasse V-schepen. Het standaardschip van klasse V heeft een lengte van 95 m, een breedte van 11,50 m en een maximale diepgang van 2,70 m. Over de intensiteit van de scheepvaart op de Zaan kan het volgende medegedeeld worden.

Jaarlijks maken minder schepen van de Zaan gebruik maar de afmetingen van de schepen nemen toe. Het totaal aan vervoerde goederen vertoont een zeer lichte stijging. Tot 1985 wordt een stijging van totaal 10 à 20% verwacht (vaarwegennota). Een geheel andere ontwikkeling vertoont de recreatievaart. In 1978 passeerden ongeveer 6500 recreatievaartuigen de Wilhelminasluis te Zaandam. Dit aantal zal naar verwachting de eerstkomende jaren met ongeveer 4% per jaar toenemen.

Ter illustratie moge onderstaande tabel dienen.

Totaal scheepsaanbod

jaar	aantal vracht-schepen	aantal recr. schepen	totaal aantal schepen	index	vracht in tonnen	index
1968	37.623	1927	39.550	100	6.416.894	100
1971	29.063	3566	32.630	83	5.940.010	93
1976	21.742	7857	29.600	75	7.170.320	112
1977	20.401	6279	26.680	67	7.004.005	109
1978	19.562	6531	26.090	66	6.841.334	107
1990	17.270	10456	27.230	69	7.800.000	122
2000	15.050	15478	30.530	77	7.800.000	122

Om een veilig en doelmatig gebruik van de Zaan door de (beroeps)scheepvaart mogelijk te maken, zijn de volgende punten van belang.

1. De waterstand
2. Instandhouding vaargeul.
  - 2.1. baggeren
  - 2.2. oevervoorzieningen.
  - 2.3. betonning.
3. De bediening en inrichting van kunstwerken.
  - 3.1. De Wilhelminasluis.
  - 3.2. De (spoor)bruggen
4. Het voorkomen van vaste en drijvende belemmeringen voor de scheepvaart.

Het Reglement Vaarwateren en de gemeentelijke Scheepvaart- en Havenverordening hebben ondermeer tot doel belemmeringen voor de scheepvaart te voorkomen. Zoals in hoofdstuk V.2. gesteld, bestaan er verbindingen tussen deze verordeningen en de keur van het hoogheemraadschap.

5. De bestemming van de Zaan als scheepvaartweg.
6. De stroomsnelheid van het water ten gevolge van boezemwaterlozingen te Zaandam.

Volgens het ontwerp-structuurschema vaarwegen zou de Zaan een onderdeel moeten zijn van het zogenaamde hoofdvaarwegennet. In dit ontwerp wordt tevens gesteld dat het Rijk verantwoording zou moeten dragen voor dit hoofdvaarwegennet. Vanzelfsprekend zal de realisatie van deze gedachte consequenties hebben voor die instanties, die in de huidige situatie met verschillende beheersaspecten van de Zaan belast zijn. Waar nodig zal in de volgende hoofdstukken hieraan aandacht worden geschonken.

IV.6 Invloed van handelingen op verschillende beheren

In de navolgende tabel is aangegeven op welke beheren c.q. beheer elk van de in de voorgaande paragrafen genoemde facetten/handelingen invloed heeft.

	Kwanti- teits- beheer	Kwali- teits- beheer	zout- bestr.- beheer	scheep- vaart- beheer
1. Bestemming van de Zaan	IV-2.4.	IV-3,4.		IV-5.5.
2. Bedrijfsvoering Wilhelminasluis	IV-2.1.1.	IV-3.2.4.	IV-4	IV-5.3.1.
3. Bedrijfsvoering Zaangemaal	IV-2.1.2.	IV-3.2.5.	IV-4	IV-5.6. IV-5.1.
4. Doorspoeling van de Zaan	IV-1.	IV-3.2.1 t/m IV-3.2.3.	IV-4	IV-5.6.
5. Baggeren	IV-2.2.1.	IV-3.6.1.		IV-5.2.1.
6. Oevervoorziening	IV-2.2.2.			IV-5.2.2.
7. Zaanoevernomaallijn	IV-2.2.3.	IV-3.6.2.		
8. "Werken" in de Zaan	IV-2.3.			IV-5.4.
9. Drijfvuil verwijderen + inzameling huisvuil	IV-2.3.	IV-3.7.		IV-5.4.
10. Opheffen en beperken van afvalwaterlozingen		IV-3.7.		
11. Controle op waterkwaliteit		IV-3.3.	IV-4	
12. Optreden bij calamiteuze lozingen		IV-3.5.		
13. Bediening van (spoor)bruggen				IV-5.3.2.

In het volgende hoofdstuk zullen deze aspecten/handelingen stuk voor stuk, telkens vanuit de verschillende beheren, worden besproken.

V. Handelingen

V.1 Het aangeven van een "bestemming" voor de Zaan

Op grond van de Wet op de Ruimtelijke Ordening is alleen de gemeenteraad bevoegd de bestemming van de Zaan in planologische zin te regelen via een bestemmingsplan. Volgens artikel 10 lid 3 van het Besluit op de Ruimtelijke Ordening wordt het begrip "bestemming" als volgt gedefinieerd:

De bestemming omschrijft de doeleinden, waarvoor de in het bestemmingsplan begrepen grond met het oog op een goede ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente mag worden gebruikt.

Onder de term "grond" wordt in de planologische wetgeving ook "wateren" verstaan.

Een dergelijke planologische regeling is zowel voor de Zaanoevers als voor de Zaan zelf maar gedeeltelijk getroffen. Gedeelten van de Zaan zijn in de bestemmingsplannen opgenomen met de bestemming "water". Op sommige plaatsen is tussen de huidige oever en de zgn. Zaanoevernormaalijn (zie par. VI.7.) een "land" bestemming aangegeven. De vigerende plannen dateren voor het grootste deel uit de zestiger jaren, maar er is ook een plan bij uit 1930.

Alleen regeling van de bestemming in een bestemmingsplan heeft op dit moment een bindende werking. Het vraagstuk van het aangeven van een of meerdere functie(s) van het Zaanwater krijgt in de nabije toekomst nog een andere dimensie als het thans in behandeling zijnde ontwerp van wet tot wijziging van de W.V.O. (wetsontwerp 14.963) rechtskracht zal hebben gekregen. Volgens dit wetsontwerp zullen waterkwaliteitsplannen moeten worden opgesteld, waarin ondermeer de functies en de daarbij behorende kwaliteitsdoelstellingen voor de verschillende oppervlaktewateren moeten worden vastgelegd. In dit stadium staat nog niet vast hoe de "taakverdeling" zal zijn tussen de provincie en de waterschappen belast met kwaliteitsbeheer bij het maken van deze waterkwaliteitsplannen. Er mag echter gevoegelijk van worden uitgegaan dat zeker het onderdeel "kwaliteitsdoelstellingen" op provinciaal niveau zal worden vastgesteld.

Bij de vaststelling van de bestemming voor de Zaan en de functie van het Zaanwater dient er rekening mee te worden gehouden dat de Zaan op dit moment de volgende functies heeft:

- de afvoer en de tijdelijke berging van overtollig water afkomstig uit het zuidelijk gedeelte van de Schermerboezem;
- de aanvoer van water voor de doorspoeling van de wateren in het oude gedeelte van westelijk Zaanstad (het gedeelte ten oosten van de spoorlijn);

- P.M. Water ten behoeve van de doorspoeling van de bebouwde gebieden ten westen van de spoorlijn (Westzijderveld, Houtveld) wordt aangevoerd vanuit de Nauernasche vaart.
- het ontvangen van het effluent van de rioolwaterzuiveringsinstallatie Wormer, van een aantal zuiveringsinstallaties van bedrijven van een klein aantal grote en een groot aantal kleine ongezuiverde lozingen alsmede van een aantal noodlozingen;
- de afvoer van afvalwater afkomstig uit en van doorspoelwater ten behoeve van het gehele zuidelijke gedeelte van de Schermerboezem;
- vaarweg voor de beroepsscheepvaart en de recreatievaart.

Op diverse plaatsen wordt in de Zaan gezwommen, maar niet in een zodanige omvang dat het water door het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne is gerangschikt onder de zogenoemde "badzones" vermeld in het rapport "Een inventarisatie van badzones in Nederland (1978)". Verder wordt er in de Zaan gevist door een beroepsvisser, terwijl de sportvisserij is verpacht aan de Hengelsportvereniging Zaanstad.

De functie van het Zaanwater kan niet los gezien worden van de planologische bestemming van de Zaan en de Zaanoevers. Deze planologische bestemmingen kunnen op hun beurt weer niet los gezien worden van de mogelijkheden én onmogelijkheden die de Zaan en het beheer over dit water stellen. In de memorie van antwoord bij het hiervoor genoemde wetsontwerp tot wijziging van de W.V.O. komt over deze samenhang op het terrein van het waterkwaliteitsbeheer onder meer de volgende passage voor:

Waterkwaliteitsbeheer en ruimtelijke ordening bezitten beide het gemeenschappelijke kenmerk geen opzichzelf staand belang te zijn doch een resultaat van belangenafweging; zij kunnen elkaar wederzijds beïnvloeden. Evenmin als het juist - of althans volledig - is te stellen dat het waterkwaliteitsbeheer uitsluitend wordt bepaald door kwaliteitsoverwegingen, is het juist te stellen dat ruimtelijke bestemmingen de in het waterkwaliteitsplannen aan oppervlaktewateren toe te kennen functies bepalen. Doet men dit wel, dan miskent men daarmee het wederzijds verband tussen enerzijds de vraag met het oog op welke bestemming van een bepaald oppervlaktewater een daarmee overeenstemmende waterkwaliteitsdoelstelling zal gelden en anderzijds de vraag welke ruimtelijke ontwikkeling - ook in het licht van de bij de waterkwaliteit betrokken belangen - wenselijk is. De tot het vaststellen van het waterkwaliteitsplan bevoegde autoriteiten, dat wil zeggen respectievelijk de Minister van Verkeer en Waterstaat (in overeenstemming met de Minister van Volkgezondheid en Milieuhygiëne) en de colleges van provinciale staten, zullen hiermede bij hun beslissingen rekening hebben te houden.

Voor de andere beheren geldt een zelfde redenering.

Hiervoor is al gesteld dat de Zaan waarschijnlijk tot het zgn. hoofdvaarwegennet zal gaan behoren. Het Rijk is van mening dat dan langs de Zaan geen plaats is voor verdere (water-)recreatieve ontwikkelingen (vaarwegen-nota). Aan de andere kant bestaat de (stellige) indruk door persberichten e.d. dat met name bij de gemeente Zaanstad ideeën leven om de Zaanoevers meer een woon- en recreatiefunctie te geven dan nu het geval is. Een voorbeeld hiervan is, dat ter plaatse van de voormalige verffabriek van Jan Visser (vlak ten noorden van de spoorlijn) op dit moment woningen worden gebouwd. De planologische bestemmingen van de Zaan en haar oevers stellen, tezamen met het gebruik van het Zaanwater, hun eisen aan het totale beheer over de Zaan.

Mede in verband met het op te stellen waterkwaliteitsplan is het dan ook wenselijk dat overleg tussen de provincie, de gemeenten Zaanstad en Wormer en het hoogheemraadschap omtrent de gewenste planologische bestemming van de Zaanoevers en de gewenste functie(s) van het Zaanwater plaatsvindt.

V.2. De bedrijfsvoering van de Wilhelminasluis

De Wilhelminasluis te Zaandam is, evenals de daarnaast gelegen Oude Sluis, eigendom van en in beheer en onderhoud bij het hoogheemraadschap.

De Wilhelminasluis is in het begin van deze eeuw gebouwd door de Zaangemeenten (met subsidie van het Rijk). De bestaande duikersluizen werden gelijktijdig opgeruimd. De enige aanleiding tot de bouw van deze sluis was het feit dat de aanwezige sluisen onvoldoende waren voor het toenmalige scheepvaartverkeer. Omdat de Wilhelminasluis een belangrijke rol kon spelen bij de afwatering van de Schermerboezem heeft het hoogheemraadschap in 1905 de sluis overgenomen, zich daarbij verpflichtende de sluis te onderhouden en te bedienen op kosten van het hoogheemraadschap. De meerkosten, die verbonden waren aan het gebruik van de sluis als schutsluis, werden toen nog goedge maakt door de ontvangst van schutgelden.

Tot het gereedkomen van het Zaangemaal is de spuifunctie van de Wilhelminasluis zeer belangrijk geweest. Na de ingebruikstelling van het gemaal is dit belang aanmerkelijk verminderd, hetgeen nog versterkt werd door de ingebruikname van het gemaal te Den Helder. Op dit moment is de Wilhelminasluis als spui-sluis van vrijwel geen belang meer. Dit kan geïllustreerd worden door het feit dat in 1978 van de totale lozing te Zaandam (gemaal + sluis), groot 320 miljoen kubieke meter, ongeveer 7 miljoen kubieke meter door de sluis is afgevoerd (2,2%). Door het ontbreken van zogenaamde ebdeuren kan de sluis in perioden van watertekort zelfs nadelen voor het kwantiteitsbeheer opleveren. Als de waterstand op het Noordzeekanaal zakt tot beneden de waterstand op de Zaan stroomt er nl. water weg naar het Noordzeekanaal.

Daarnaast kan het afstromen van water door de sluis moeilijkheden opleveren voor de scheepvaart (stroomsnelheid). Het eventueel aanbrengen van ebdeuren levert echter dusdanige technische en financiële problemen op, dat dit op dit moment door ons niet wordt overwogen.

In het begin van de jaren '60 werd de sluis ook van belang voor de waterkwaliteitsbeheersing. De Zaan kon toen alleen doorgespoeld worden met behulp van de Wilhelminasluis. Deze functie is nu geheel overgenomen door het Zaangemaal, mede in verband met het feit dat het niet mogelijk is met behulp van een sluis een geprogrammeerde doorspoeling in stand te houden.

Voor de doorspoeling ter bestrijding van de verzilting (in het kader van het zoutbestrijdingsbeheer) geldt hetzelfde.

Niet onvermeld mag blijven dat de Wilhelminasluis een van de grotere verzilters van het zuidelijke gedeelte van de Zaan is (externe verzilting door het brakke Noordzeekanaal).

De aanwezigheid van de sluis heeft voor het zoutbestrijdingsbeheer daarom eerder nadelige gevolgen dan dat hieruit "baten" voortvloeien.

Voor de scheepvaart is de sluis van zeer groot belang. Diverse langs de Zaan gevestigde bedrijven maken voor de aanvoer van grondstoffen en de afvoer van producten gebruik van de scheepvaart. Daarnaast is de Zaan een onderdeel van de vaarroute van het Noordzeekanaal (Amsterdam) naar Alkmaar en Den Helder. Ook de recreatievaart maakt in steeds toenemende mate gebruik van de sluis.

Voor een overzicht van het aantal scheepvaartbewegingen nu en in de toekomst wordt verwezen naar de tabel in paragraaf IV.5.

Al met al leidt het bovenstaande tot de conclusie dat de Wilhelminasluis vrijwel alleen nog maar van belang is voor de scheepvaart. De sluis heeft als lozingswerk voor de waterhuishouding weinig waarde. Of sterker nog, op de verziltingbestrijding heeft ze zelfs een nadelige invloed, aangezien de sluis een bron van verzilting is. Voor de taakuitoefening van het hoogheemraadschap is de sluis dus nauwelijks meer van belang. De sluis wordt echter wel bediend en onderhouden door het hoogheemraadschap.

Ondanks de ontvangst van sluisgelden, die geheven worden ingevolge een koninklijke concessie, en het feit dat het (geringe) belang van de sluis voor het kwantiteitsbeheer tot uitdrukking wordt gebracht in een bijdrage van f 20.000,-- per jaar vanuit dat beheer, vertoont de exploitatier rekening jaarlijks een tekort van ca. f 300.000,--.

Noodgedwongen wordt dit tekort geheel ten laste van het kwantiteitsbeheer gebracht.

Het moet als een onjuiste situatie aangemerkt worden, dat het hoogheemraadschap, als waterschap met een beperkte taakstelling op het gebied van de waterhuishouding, deze kosten, die alleen voor het scheepvaartgebeuren gemaakt moeten worden, voor zijn rekening neemt. Het is niet mogelijk de schutgelden zodanig te verhogen, dat er een sluitende exploitatie ontstaat, omdat het Rijk niet genegen is een aanzienlijke verhoging van de schutgelden toe te staan.

Reeds eerder is vermeld dat ingevolge het ontwerpstructuurschema Vaarwegen de Zaan waarschijnlijk opgenomen gaat worden in het zogenaamde hoofdvaarwegennet. Op blz. 41 van dit ontwerpstructuurschema is het volgende geschreven:

Met de introductie van een hoofdvaarwegennet wordt tevens de basis gelegd voor het bereiken van een doelmatiger beheerstructuur van het vaarwegennet, waarnaar ingevolge conclusie 7 van hoofdstuk 5 dient te worden gestreefd. De rijksoverheid zal namelijk de directe verantwoordelijkheid moeten dragen voor dit hoofdvaarwegennet en zij zal derhalve onderdelen daarvan, die thans nog in beheer zijn bij lagere overheden, dienen over te nemen, terwijl omgekeerd de rijksvaarwegen, die geen deel uitmaken van dat hoofdvaarwegennet en waarvoor het Rijk geen specifieke andere taak heeft (zoals bijvoorbeeld bij NederRijn en Lek ten aanzien van de waterhuishouding), in beginsel dienen te worden overgedragen aan lagere publiekrechtelijke lichamen.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat het Rijk de Wilhelminasluis, als onderdeel van de hoofdvaarweg de Zaan, zou moeten overnemen. In de reactie van het hoogheemraadschap op dat ontwerpstructuurschema is echter geschreven: "Gelet op een en ander heeft het hoogheemraadschap geen bezwaar tegen aanwijzing van de Zaan als hoofdvaarweg, mits voor het beheer en de inrichting van de Wilhelminasluis bevredigende regelingen worden getroffen in die zin, dat:

- het beheer van de sluis bij het hoogheemraadschap blijft zolang deze sluis van belang is voor de ontlasting van Schermerboezem in tijden van groot waterbezwaar;
- het Rijk het hoogheemraadschap een billijke vergoeding toekent wegens behartiging van scheepvaartbelangen".

Het is gewenst dit standpunt te herzien in die zin, dat gestreefd gaat worden naar een overname van de sluis door het Rijk omdat, zoals eerder vermeld, het spuibelang van de sluis aanmerkelijk minder is dan het belang van de sluis voor de scheepvaart.

Een geheel ander aspect is de inrichting van de sluis. Zoals reeds vermeld, dateert de sluis uit het begin van de 20e eeuw. In de loop der jaren zijn er door het hoogheemraadschap diverse verbeteringen aan de sluis aangebracht. Toch moet geconstateerd worden dat de sluis niet meer op alle onderdelen geheel voldoet aan de eisen die de moderne scheepvaart aan een (optimale) sluis stelt.

Het Provinciaal Reglement Vaarwateren, dat op de Zaan én de Wilhelminasluis van toepassing is, speelt ook bij de inrichting van de sluis een rol.

Artikel 8, uit dit Reglement luidt:

De onderhoudsplichtigen van de in artikel 1 bedoelde kunstwerken (o.a. de Wilhelminasluis) moeten zorgen, dat deze werken in voldoende staat, ter beoordeling van Gedeputeerde Staten, worden onderhouden.

Omdat het Reglement vaarwateren scheepvaartbelangen regelt zijn wij van mening dat dit artikel zodanig moet worden uitgelegd dat de kosten van ingrijpende wijzigingen in de inrichting van de sluis (denk bijvoorbeeld aan het aanbrengen van remmingwerken e.d.) niet ten laste van het hoogheemraadschap komen.

Op dit moment wordt, in samenwerking met ondermeer de gemeente Zaanstad, de Rijkswaterstaat en de Koninklijke Nederlandse Schippersvereniging Schuttevaer, gewerkt aan een plan voor uitbreiding van de wachtgelegenheid en afmeermogelijkheden binnen en buiten de sluis. Bij dit plan wordt tevens een extra bescherming van de sluisdrempels meegenomen. In de praktijk is nl. gebleken, dat deze drempels wel eens door zeer diepgaande schepen worden angevaren en beschadigd. De sluis moet dan gedurende kortere of langere tijd buiten gebruik worden gesteld om de beschadigingen te kunnen repareren. De nadelige gevolgen, die de scheepvaart van langere stremmingen ondervindt, en daarmee de nadelige gevolgen voor de langs de Zaan gelegen bedrijven, worden ontoelaatbaar geacht. De realisatie van deze plannen, die in de loop van 1980 nader worden uitgewerkt, is sterk afhankelijk van het verkrijgen van de nodige financiën. Teneinde de financiering rond te krijgen vindt overleg met de gemeente Zaanstad en de Rijkswaterstaat plaats.

Naast het Reglement Vaarwateren is er nóg een verordening die de scheepvaart op de Zaan regelt, namelijk de Scheepvaart- en Havenverordening van de gemeente Zaanstad.

In deze gemeentelijke verordening worden diverse regels gegeven voor de afwikkeling van het scheepvaartverkeer, o.m. bij sluisen (volgens deze verordening ook de Wilhelminasluis). Aan het hoofd van de afdeling Haven en Marktwezen van de gemeente (in de verordening genoemd "de directeur") is een grote bevoegdheid gegeven om in te grijpen in de bediening van de sluis. Zie hiervoor bijvoorbeeld artikel 40 van deze verordening:

Artikel 40

- 1. Iedere gezagvoerder, die met zijn vaartuig in de kolk van een sluis komt om te worden geschut, is verplicht dat vaartuig te plaatsen en te houden in de volgorde en op de plaats, door de directeur in het belang van de goede orde aan te geven. Hij mag het niet onbeheerd in de schutkolk laten liggen.*
- 2. De gezagvoerder mag met zijn vaartuig geen ligplaats houden in de kolk van de sluis, dan wanneer en voor zolang de directeur daartoe toestemming geeft.*

Het komt onjuist voor dat deze "directeur" het recht heeft om in te grijpen in het sluisgebeuren, zonder dat het hoogheemraadschap hierbij betrokken is. Het verdient aanbeveling bij een komende herziening de verordening zodanig te wijzigen dat deze niet langer van toepassing is op de Wilhelminasluis, voor zover het de bediening van deze sluis betreft.

In het vorenstaande is niet gesproken over de eveneens te Zaandam aanwezige Oude of Grootte Sluis. Deze sluis, ook eigendom van het hoogheemraadschap, is noch voor het kwantiteitsbeheer, noch voor het kwaliteits-, zoutbestrijdings- of scheepvaartbeheer van wezenlijk belang. Gezien in het licht van de taakuitoefening van het hoogheemraadschap zou de Oude Sluis dan ook gedempt kunnen worden. Deze sluis komt ook niet in aanmerking voor eventuele overdracht aan het Rijk, omdat de sluis geen scheepvaartbelang dient. Gelet op het beeld-bepalend karakter van de Oude Sluis en de beide bijbehorende Accijnshuisjes zal overleg met de gemeente Zaanstad geopend worden inzake eigendomsoverdracht daarvan aan de gemeente.

V.3. De bedrijfsvoering van het Zaangemaal

Het Zaangemaal is in de jaren '60 gebouwd om de Zaan te kunnen doorspoelen om de vervuiling en de verzilting van de Zaan te bestrijden alsmede met het oog op de kwantitatieve waterbeheersing van de Schermerboezem. Als zodanig behoeven deze functies van het gemaal niet met elkaar in conflict te raken.

Iets anders is dat gesteld met het gebruik van het Zaangemaal en de gevolgen van dit gebruik voor de scheepvaart op de Zaan. In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat de scheepvaart gehinderd wordt door de werking van het gemaal. Deze hinder wordt veroorzaakt door de waterstroming, en de waterstandsverlaging die bij het malen optreden nabij de sluis.

Dit is voor Gedeputeerde Staten aanleiding geweest om in de ontheffing op grond van het Reglement Vaarwateren voor het Zaangemaal de volgende voorwaarde op te nemen:

Voorts zullen door de houder van deze ontheffing die maatregelen moeten worden genomen, welke naar het oordeel van Gedeputeerde Staten kunnen worden getroffen om de hinder die de scheepvaart eventueel zal onder- vinden..... zoveel mogelijk te verminderen. Deze maatregelen kunnen ook het bemalingsregiem betref- fen...etc. etc.

Tot op heden zijn door Gedeputeerde Staten geen maatregelen voorgeschreven. Wel wordt bij het gebruik van het gemaal rekening gehouden met de scheepvaart door er voor te zorgen dat gedurende de openingstijden van de sluis geen waterstanden lager dan N.A.P.0,60 m op de Zaan voorkomen. Door de schippers zijn nooit klachten geuit over hinder door het gebruik van het gemaal. Dit komt enerzijds omdat de meesten met de plaatselijke situatie goed op de hoogte zijn, anderzijds doordat in het verleden veelal 's nachts werd gedraaid.

Volledigheidshalve zij vermeld dat Gedeputeerde Staten nog op andere wijze enige zeggenschap over het bemalingsregiem van het gemaal hebben.

Artikel 4 van Reglement van bestuur van het hoogheemraadschap luidt:

Het hoogheemraadschap is verplicht de uitmaling door het gemaal te Zaandam te staken, indien en zolang dat met het oog op de beheersing van het peil op het Noordzeekanaal door Gedeputeerde Staten of een door hen aangewezen ambtenaar nodig wordt geacht.

Sinds de ingebruikstelling van het gemaal is van deze bepaling nog geen gebruik gemaakt. Eenmaal is na goed overleg met betrokkenen (U.S., P.W.S., R.W.S.) het gemaal tijdelijk stilgezet, toen het ernaar uitzag dat van deze regeling misschien gebruik gemaakt zou moeten worden.

Voor het hoogheemraadschap was het stopzetten op dat moment niet bezwaarlijk omdat er geen sprake was van exceptioneel hoge waterstanden op Schermerboezem.

Een dergelijke omstandigheid deed zich op dat moment wel voor op het Noordzeekanaal als gevolg van een defect aan het gemaal Zeeburg te Amsterdam. Nadien is het gemaal te IJmuiden in bedrijf gekomen, waardoor hoge waterstanden op het Noordzeekanaal nog minder vaak voor zullen komen.

Het is dus niet te verwachten dat Gedeputeerde Staten frequent van hun hier bedoelde bevoegdheid gebruik zullen (moeten) maken. Geconcludeerd kan worden dat de huidige beheerssituatie geen aanleiding geeft tot problemen.

V.4. Doorspoelen

Hoewel doorspoelen plaatsvindt door middel van handelingen in het kwantiteitsbeheer (inlaten en spuien c.q. uitmalen van hoeveelheden water) wordt er niet doorgespoeld ten behoeve van dit beheer. Integendeel, het doorspoelen kan in bepaalde omstandigheden zelfs een complicerende factor voor het kwantiteitsbeheer betekenen.

De doorspoeling van de Zaan kan in de praktijk niet los worden gezien van de doorspoeling van het gehele boezemwaterstelsel van de Schermerboezem en de doorspoeling van een deel van de bebouwing van westelijk Zaandam. Via de Zaan wordt ondermeer al het doorspoelwater afgevoerd dat is ingelaten ten behoeve van het gehele zuidelijk gedeelte van de Schermerboezem. Dat water moet als het de Zaan binnenstroomt, nog een zodanige kwaliteit hebben, dat het geschikt is als doorspoelwater zowel voor de Zaan zelf als voor de watergangen in het gedeelte van Zaanstad tussen de Zaan en de spoorlijn Zaandam-Castricum. In deze nota wordt ervan uitgegaan dat aan deze "randvoorwaarde" wordt voldaan.

a. In het kader van het kwaliteitsbeheer

Doorspoelen in het kader van het kwaliteitsbeheer vindt plaats om de gehele kwaliteit van de oppervlaktewateren te verbeteren. Doorspoelen houdt veelal verband met lozingen van afvalwater. Om een helder beeld van het doorspoelproces te krijgen is het nodig een afvalwaterlozing in de volgende drie componenten te verdelen:

- de hoeveelheid water;
- de daarin aanwezige zuurstofbindende stoffen;
- de daarin aanwezige niet-zuurstofbindende stoffen.

Het transport (= de afvoer) van de geloosde hoeveelheden water is een kwantiteitsaangelegenheid. De lozers betalen aan het hoogheemraadschap de omslag gebouwd. Deze dient o.a. om de kosten van het afvoeren van het water te dekken.

De zuurstofbindende stoffen hebben invloed op de zuurstofhuishouding van het ontvangende water. Het doorspoelen van de Zaan is (tot op heden) primair gericht op het op een redelijk peil houden van de zuurstofhuishouding van de Zaan.

Het doorspoelwater fungeert verder enerzijds als verdunningswater anderzijds als "drager" van niet zuurstofbindende stoffen, (voor zover deze niet bezinken). Deze stoffen worden met het doorspoelwater getransporteerd en afgevoerd buiten het gebied.

De mate van doorspoeling houdt in voorkomende gevallen mede verband met het gebruik van de Zaan als noodlozingsmogelijkheid.

Ter toelichting de volgende opmerkingen:

- a.1. De functie van het doorspoelwater voor het op peil houden van de zuurstofhuishouding in oppervlaktewater is drieledig:
- aanvoer van zuurstof;
  - verdunning;
  - vergroten van de reaeratie (zuurstofopname uit de lucht).

In de al eerder genoemde discussienota "Het kwaliteitsbeheer van de Zaan op langeretermijn ten aanzien van de zuurstofhuishouding" zijn aanbevelingen gedaan voor het te voeren beleid ten aanzien van de doorspoeling van de Zaan in verband met de zuurstofhuishouding, in relatie tot de vervuilingsswaarde van het op de Zaan geloosde afvalwater. Modelberekeningen geven aan dat, als de B.Z.V.-belasting van de Zaan teruggebracht kan worden tot 1500 kg O₂ per etmaal en wanneer een minimum zuurstofgehalte van 5 mg/l toelaatbaar is, er in de toekomst gedurende de maatgevende droge zomerperiode met een doorspoeldebiet van 0,6 miljoen m³ per etmaal volstaan kan worden. In de huidige situatie is het noodzakelijk in de zomer met een debiet van 1,0 miljoen m³ per etmaal door te spoelen, waarbij nog zuurstofgehalten van belangrijk minder dan 5 mg/l voorkomen (tot 1 mg/l aan toe).

- a.2. Door de Zaan wordt de totale hoeveelheid niet-zuurstofbindende stoffen, uit het gehele zuidelijke gedeelte van het gebied van de Schermerboezem afgevoerd voor zover die stoffen zich althans met doorspoelwater laten transporteren.

- a.3. De gemeente Zaanstad beschouwt de Zaan als een onderdeel van haar systeem voor transport van afvalwater en legt daarom aan de lozers van afvalwater op de Zaan een heffing op krachtens de gemeentelijke verordening lozingsrecht.

Aan deze heffing zijn onderworpen degenen, die direct of indirect afvalwater lozen op het riool of op openbaar gemeentewater. Wanneer de lozing direct plaatsvindt op water dat geen eigendom is van de gemeente, maar uiteindelijk wel in water in eigendom bij de gemeente terecht komt, is de heffing ook verschuldigd. Bij een gesloten rioolstelsel draagt een gemeente - voor wat het transport door dat systeem betreft - de volgende kosten:

- de kosten van aanleg en instandhouding als transportmiddel;
- de kosten van bemaling tot het niveau, waarop het hoogheemraadschap het afvalwater overneemt.

Een deel van het afvalwater, dat in Zaanstad nu nog op de Zaan wordt geloosd, zal uiteindelijk op de riolering moeten worden geloosd. De gemeente heeft een rioleringsplan daarvoor, maar dat is nog niet uitgevoerd. Door het transporteren mogelijk te maken vervult het hoogheemraadschap een stukje van de gemeentelijke taak.

Voor een ander deel van het nu geloosde afvalwater heeft het hoogheemraadschap vergunning verleend om dit, gezien zijn geringe vervuilingswaarde - op de Zaan te lozen. Voor het hoogheemraadschap betekent dit, dat voor dat afvalwater geen zuiveringstechnische werken behoeven te worden gerealiseerd (de Zaan "verwerkt" dit afvalwater). Voor de gemeente betekent dit tegelijkertijd dat voor datzelfde afvalwater geen rioleringstechnische werken behoeven te worden aangelegd. (De Zaan fungeert volgens de gemeente Zaanstad als onderdeel van het gemeentelijke transportsysteem voor afvalwater).

- a.4. In de systemen, die zijn en worden gerealiseerd om afvalwater in te zamelen, te transporteren en te behandelen, kunnen zodanige storingen optreden dat (een deel van) het systeem moet worden ontlast of zelfs geheel buiten bedrijf moet worden gesteld.

De afvalwaterproductie gaat evenwel door en dus moet er in dergelijke gevallen op andere plaatsen dan normaal, worden geloosd en dan nog ongezuiverd. In de meeste gevallen zal in dit soort situaties noodgedwongen via de overstorten en nooduitlaten van de rioolstelsels ongezuiverd op polderwater moeten worden geloosd, met alle consequenties van dien.

In de Zaanstreek doet zich echter de gunstige omstandigheid voor dat een deel van het afvalwater in dit soort situaties naar de Zaan kan worden afgeleid. Het behoeft geen betoog dat lozing op de Zaan de voorkeur verdient boven lozing op de polderwateren.

Wel zal er dan vaak meer moeten worden doorge-
spoeld dan de hiervoor genoemde 1,0 respec-
tievelijk 0,6 miljoen m³/etmaal. In paragraaf V
10. wordt hieraan verder aandacht besteed.

b. In het kader van het zoutbestrijdingsbeheer

In paragraaf IV. 4. is reeds opgemerkt dat de verzilting
daadwerkelijk wordt bestreden met behulp van doorspoeling.

Sinds de inbedrijfstelling van het Zaangemaal beweegt
het chloridegehalte van het Zaanwater zich gemiddeld tus-
sen de 300 en 450 mg Cl' per liter. Aan de in het bestrij-
dingsplan gestelde norm voor het zuidelijk gedeelte van
de Zaan (maximaal 500 mg Cl'/l, zie paragraaf IV 2) wordt
dus voldaan. Dit zal naar verwachting ook het geval zijn
als het doorspoeldebiet wordt teruggebracht tot de meer-
genoemde 0,6 miljoen m³/etmaal.

V.5. Baggeren

a. In het kader van het kwantiteitsbeheer.

Het onderhoud van de boezemwateren (en dus van de Zaan)
met het oog op het kwantiteitsbeheer is geregeld in het
Reglement van Bestuur en de keur van het hoogheemraad-
schap. De desbetreffende bepalingen luiden als volgt:

Artikel 3 Reglement

Tot de in artikel 2 bedoelde taak behoort onder meer:

1. ....
2. ....
3. ....
4. *het onderhoud en de bediening van uitwaterings- en
verbindingssluisen, bemalingsinrichtingen en
inlaatmiddelen van de boezems en het onderhoud
van de boezems, een en ander voor zover de ver-
plichting daartoe niet op anderen rust;*

Artikel 4 keur

*Het hoogheemraadschap onderhoudt voor zijn rekening de
in de bij deze keur behorende bijlage vermelde boezem-
wateren, uitmondingen, sluisen, bruggen en overige ob-
jecten.*

De Zaan valt onder het bepaalde ad.c in de bijlage bij
artikel 4 van de keur. Deze bepaling luidt:

- c. *de overige boezemwateren over de volle breedte
op zodanige afmetingen als voor een goede
waterhuishouding noodzakelijk is, zulks ter
beoordeling van het bestuur en op zuiverheid
een en ander voor zover die verplichting
daartoe niet op anderen berust.*

Het begrip waterhuishouding in deze keur-bepaling vraagt een nadere toelichting. De keur dateert van 29 oktober 1964. Op die datum was het hoogheemraadschap nog niet belast met het kwaliteitsbeheer. Strikt formeel zou aan het begrip waterhuishouding in de keur de beperkte betekenis van waterhuishouding in kwantitatieve zin (af- en aanvoer van water) moeten worden gegeven.

Nu de taak van het hoogheemraadschap is uitgebreid met het kwaliteitsbeheer zal - zeker na de komende keurherziening - aan het begrip waterhuishouding in de keur een ruimere betekenis moeten worden toegekend, nl. zowel in kwantitatieve als kwalitatieve zin.

Omdat niet aangetoond kan worden dat de onderhoudsverplichting bij anderen berust moet op grond van bovenstaande bepalingen het hoogheemraadschap de Zaan op zodanige afmetingen houden als voor een goede waterhuishouding noodzakelijk is. Wat deze afmetingen zouden moeten zijn is tot nu toe niet formeel geregeld. In de huidige situatie heeft dit ook weinig praktische betekenis. De huidige afmetingen van de Zaan vormen geen belemmeringen voor de aan- en afvoer van water. Uit dien hoofde behoeven (voorlopig) geen baggerverplichtingen te worden verwacht.

De Algemene Vergadering des Bestuurs heeft besloten (21 juli 1961), dat het met het oog op een goed en doelgericht boezembeheer, gewenst is dat het eigendom van de boezemwateren bij het hoogheemraadschap komt, behalve van de boezemwateren die eigendom zijn van Rijk of Provincie en van boezemwateren gelegen binnen de bebouwde kom, die eigendom zouden moeten zijn van de gemeente. Een gedeelte van de Zaan in de bebouwde kom van Zaanstad (het gedeelte dat behoorde tot het grondgebied van de voormalige gemeente Koog aan de Zaan) is sinds mensengeugenis eigendom van het hoogheemraadschap. Ter uitvoering van het hiervoor genoemde besluit van de Algemene Vergadering zou het aanbeveling verdienen het eigendom van dat gedeelte Zaan over te doen aan Zaanstad. Overdracht van eigendom impliceert echter niet dat ook de onderhoudsverplichtingen in het kader van de keur op de gemeente overgaan.

N.B. Overdracht van het eigendom aan de gemeente heeft als bijkomend voordeel dat aan de onderhandelingen over eventuele overdracht van het scheepvaartbeheer slechts twee partijen behoeven deel te nemen i.c. het Rijk en de gemeente Zaanstad.

b. In het kader van het scheepvaartbeheer.

Wie onderhoudsplichtig is voor de Zaan als vaarweg en wat deze onderhoudsplicht omvat is in principe geregeld in de artikelen 2, 5 (eerste en derde lid) en 6 van het Reglement Vaarwateren. De tekst van deze bepalingen luidt als volgt:

Artikel 2

Gedeputeerde Staten kunnen van die vaarwateren of gedeelten van vaarwateren, waarvoor zij dit in het belang van een richtig beheer en onderhoud nodig oordelen, op kosten van de Provincie een legger doen opmaken, bevattende een zoveel nodig volledige beschrijving, met vermelding van de onderhoudsplichtigen.

Artikel 5

- 1. De verplichting tot onderhoud van een vaarwater rust op hen die daarmee krachtens een wet, verordening, overeenkomst, concessie of uit anderen hoofde zijn belast.*
- 3. Voor zover volgens de bepalingen van het eerste of het tweede lid geen onderhoudsplichtige van een vaarwater.... is aan te wijzen, rust de verplichting tot onderhoud op de eigenaar, of, zo geen eigenaar bekend is, op de gemeente, waarin het vaarwater gelegen is....*

Artikel 6

- 1. Voor zover van een vaarwater een legger is vastgesteld, vormt deze dan grondslag van ieders verplichting ten aanzien van het onderhoud.*
- 2. Voor zover geen legger is vastgesteld moeten de vaarwateren door de onderhoudsplichtigen worden onderhouden op de doorgaande diepte van de oude bodem en op de doorgaande breedte, zoals deze blijkt het onderzoek van de bodem of op enige andere wijze vallen ter beoordeling van Gedeputeerde Staten, is aangegeven.*

Onderhoudsplichtig van de vaarweg zijn dus achter-eenvolgens:

- degene die daarmee krachtens een wet, verordening, overeenkomst, concessie of uit anderen hoofde is belast (artikel 5, eerste lid);
- de eigenaar (artikel 5, derde lid);
- de gemeente waarin het vaarwater gelegen is (artikel 5, derde lid).

De onderhoudsverplichting kan worden opgenomen in een door Gedeputeerde Staten op grond van artikel 2 op te stellen legger. Deze legger is helaas tot op heden niet opgemaakt.

Hoewel het hoogheemraadschap op basis van verordeningen (Reglement van Bestuur en Keur) bepaalde onderhoudsverplichtingen ten aanzien van de Zaan heeft (zie hiervoor onder a) is uit dien hoofde het hoogheemraadschap niet onderhoudsplichtig voor de vaarweg op grond van artikel 5, eerste lid, van het Reglement Vaarwateren. Reglement van Bestuur en keur regelen een ander belang dan de scheepvaart. Als onderhoudsplichtigen van de Zaan als vaarweg (dus van de vaargeul) zijn dan op grond van artikel 5, derde lid aan te merken de gemeenten Zaanstad en Wormer en het hoogheemraadschap, alle drie in de figuur van eigenaar van gedeelten van de Zaan waarin de vaargeul is gelegen. De onder a genoemde eventuele eigendomsoverdracht zou het aantal onderhoudsplichtigen tot twee beperken (de gemeenten Zaanstad en Wormer). Welke wijzigingen er in de onderhoudsverplichtingen voor de vaargeul zullen komen; als het scheepvaartbeheer metterdaad aan het Rijk wordt overgedragen, valt op dit moment nog niet te overzien.

De omvang van de onderhoudsplicht is geregeld in artikel 6. Omdat, zoals al opgemerkt, geen legger die ondermeer de afmetingen van de vaargeul moet bevatten, is opgemaakt, moet de vaargeul op grond van artikel 6, tweede lid worden onderhouden "tot de doorgaande diepten van den ouden bodem en op de doorgaande breedte". Zolang het tegendeel niet blijkt kunnen de afmetingen worden gehanteerd waarop de vaargeul in de jaren '60 is gebaggerd.

c. In het kader van het kwaliteitsbeheer.

Er kan sprake zijn van de noodzakelijkheid een bepaalde watergang te baggeren in het kader van het kwaliteitsbeheer, wanneer door de aanwezigheid van bagger niet kan worden voldaan aan de in het bestrijdingsplan c.q. waterkwaliteitsplan vastgelegde kwaliteitseisen (bijvoorbeeld te geringe afmetingen in verband met doelmatige doorstroming/verversing of invloed van de bagger op het bovenstaande water).

Als "kwaliteit" motief tot baggeren is, zijn er, zeker in theorie verschillende antwoorden op de vraag wie het baggerwerk moet bekostigen. Bij het kwantiteits- en scheepvaartbeheer zijn regelingen met betrekking tot het baggeren opgesteld, waarbij de herkomst van de bagger geen rol speelt. Bij baggeren in het kader van het kwaliteitsbeheer speelt de herkomst van de bagger echter wel een rol.

Geldt dit al voor alle wateren, voor het gedeelte Zaan, dat in de gemeente Zaanstad is gelegen, komt daar nog een complicerende factor bij, zoals hierna zal blijken (verordening lozingsrecht).

Voor alle wateren, ook de Zaan, kan in de herkomst van de bagger het volgende onderscheid worden gemaakt:

1. de bagger is (grotendeels) afkomstig van een of meer lozingen, waarvoor een geschreven vergunning is verleend met daarin een bepaling dat de vergunninghouder vaste bestanddelen, die tengevolge van zijn lozing in het oppervlaktewater komen, moet verwijderen.
2. de bagger is (grotendeels) afkomstig van een of meer lozingen, waarvoor geen geschreven vergunning is verleend.
3. de "bagger" is afkomstig van illegale stortingen (zgn. stiekeme storters), calamiteiten en dergelijke.
4. de bagger is (grotendeels) van andere (vaak niet te bepalen) herkomst. Hieronder valt bv. de zg. "natuurlijke" bagger.

N.B. In sommige wateren zal de onder 4 bedoelde hoeveelheid bagger meer bedragen dan de som van de onder 1 t/m 3 bedoelde hoeveelheden, in de Zaan is wellicht het omgekeerde het geval.

In geval 1 is duidelijk dat de vergunninghouder(s) het baggerwerk dient(en) uit te voeren. In de lozingsvergunningen, die het hoogheemraadschap heeft verleend aan de op de Zaan lozende bedrijven, is een dergelijke bepaling echter niet opgenomen. Het wel in de vergunningen opgenomen voorschrift met betrekking tot de toelaatbare hoeveelheid bezinkbare bestanddelen is dermate stringent, dat geen slibafzettingen ten gevolge van deze lozingen worden verwacht.

In geval 2 is het niet mogelijk de lozer(s) te verplichten het baggerwerk uit te voeren. Dit wordt opgelost als de ongeschreven vergunning in een geschreven vergunning wordt omgezet. Zoals in de nota Vergunningenbeleid is uiteengezet, zijn daarvoor voor lozingen op de Zaan voorschijds nog geen termen aanwezig. Voor deze categorie zal het hoogheemraadschap het werk moeten uitvoeren en bekostigen. (zie ook hoofdstukken III en V)

In geval 3 zal getracht moeten worden de veroorzaker op te sporen. Deze moet voor de verwijdering zorgdragen c.q. het hoogheemraadschap zal dit moeten doen op zijn kosten. Is de veroorzaker niet te vinden, dan zal het hoogheemraadschap het werk moeten uitvoeren en betalen. In hoofdstuk III is namelijk betoogd dat het hoogheemraadschap de noodzakelijke maatregelen moet uitvoeren, wanneer daarvoor geen ander kan worden aangewezen.

Ook in geval 4, zal het hoogheemraadschap ook weer omdat daarvoor geen ander kan worden aangewezen het werk moeten uitvoeren en betalen.

De complicerende factor in de gemeente Zaanstad, waarop hiervoor al bedoeld wordt is de volgende: Zoals hiervoor al is opgemerkt (paragraaf V.4) is in Zaanstad van kracht de gemeentelijke verordening lozingsrecht.

De gemeente beschouwt in het kader van deze verordening de Zaan, naast het gemeentelijk rioolstelsel, als een onderdeel van haar systeem voor het transport en de afvoer van afvalwater. In feite beschouwt de gemeente de Zaan als een open riolering. Dit zou naar onze mening behoren in te houden, dat de gemeente het zich ook tot taak rekent om de Zaan, net als de riolering schoon te houden. Dit schoonhouden heeft primair tot doel de geloosde hoeveelheden afvalwater te kunnen blijven transporteren. Zoals onder a al opgemerkt zijn de huidige afmetingen van de Zaan echter zodanig, dat er vanuit dien hoofde weinig onderhoudswerk te verwachten valt.

Het schoonhouden van een rioolstelsel heeft daarnaast in zoverre een kwaliteitsaspect, dat bij een goed schoon riool, waaruit het bezonken slib regelmatig wordt verwijderd, de vervuiling van oppervlaktewater bij overstortingen c.q. lozing uit een regenwaterriool wordt beperkt. Analoog daaraan, zou het redelijk zijn wanneer de gemeente Zaanstad uit de Zaan, in zijn functie als "open riolering", regelmatig het bezonken slib van de "Zaanstadse" lozingen verwijdert, zoals zij dat ook doet in haar gesloten riolering.

Samenvattend: Wanneer "kwaliteit" motief tot baggeren van de Zaan zou zijn, dan kunnen op grond van het voorgaande voor het betalen van de kosten in aanmerking komen:

- de gemeente Zaanstad
- het hoogheemraadschap.

Aan het eventueel baggeren van wateren uit kwaliteitssoverwegingen (inclusief de verantwoordelijkheid daarvoor, eventuele kostenverdeling e.d.) zal in het waterkwaliteitsplan aandacht worden besteed. Daarbij zal uiteraard ook de Zaan aan de orde komen.

d. Resumé.

Het voorgaande resumerend ontstaat het volgende beeld:

- Het onderhoud op afmetingen van de vaargeul moet op dit moment worden uitgevoerd door de eigenaren, te weten de gemeente Zaanstad, de gemeente Wormer en het hoogheemraadschap. Hoe dit eventueel zal wijzigen als het scheepvaartbeheer aan het Rijk wordt overgedragen, valt nog niet te overzien.
- De vaargeulafmetingen zijn nergens officieel vastgesteld. De vaargeul moet daarom worden onderhouden op de bestaande afmetingen. Hiervoor kan worden uitgegaan van de afmetingen zoals die in de jaren '60 zijn gebaggerd.
- Het onderhoud van de Zaan als afwateringskanaal berust bij het hoogheemraadschap.
- De afmetingen van de te onderhouden vaargeul zijn echter zodanig groot, dat baggeren vanuit kwantiteitsoverwegingen zeker op dit moment niet noodzakelijk is.
- Wanneer er uit kwaliteitsoverwegingen in de Zaan gebaggerd zou moeten worden (wat op dit moment echter niet overwogen wordt,) kunnen "onderhoudsplichtig" zijn:
  - de gemeente Zaanstad
  - het hoogheemraadschap.

Kortom, op dit moment een zeer complex geheel.

Wanneer er thans bij het hoogheemraadschap in eigendom zijnde gedeelte van de Zaan wordt overgedragen aan de gemeente Zaanstad, dan wordt de situatie in zoverre vereenvoudigd dat alleen de gemeenten Zaanstad en Wormer onderhoudsplichtig worden in het kader van het scheepvaartbeheer.

De vaargeul wordt binnenkort uitgebaggerd. Andere baggerwerken worden de eerstkomende tijd niet voorzien. Het is daarom naar onze mening prematuur een verdeelsleutel voor de kostenverdeling te ontwikkelen.

V.6. Het hanteren van de Zaanoevernormaallijn

Eeuwenlang hebben de bewoners van de Zaanoevers uitbreiding van hun erf gezocht in het dempen van gedeelten van de Zaan. Hierdoor zijn in de loop der tijden grote stukken van de Zaan gedempt. Een bekend voorbeeld hiervan is de demping die in 1960 heeft plaatsgevonden bij het huidige Z.B.B. bedrijf te Koog aan de Zaan. Daarnaast hebben de Zaankanters van oudsher palen en steigerwerken gemaakt in de Zaan om hun schepen af te kunnen meren.

Betrof dit vroeger meestentijds schepen, die voor de beroepsuitoefening noodzakelijk waren, in later tijd (zo sinds de eerste wereldoorlog) betrof dit vooral pleziervaartuigen.

Hierdoor ontstond een zeer onregelmatige oeverlijn met een "woud" van al dan niet verrotte palen in de Zaan.

Omdat dit een ongewenste situatie is met het oog op het kwantiteits- én het kwaliteitsbeheer (bv. ophoping drijfvuil) is in het begin van de zeventiger jaren door het hoogheemraadschap in overleg met de betrokken gemeenten en de Provinciale Waterstaat een zogenaamde Zaanoevernormaallijn vastgelegd. Deze lijn beoogt een wat meer vloeiende oeverlijn te verkrijgen. Het beleid met betrekking tot het verlenen van keurontheffingen voor het dempen van Zaanwater of het maken van steigerwerken in de Zaan is daarna gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- Aan de landzijde van de normaallijn mogen dempingen uitgevoerd worden, mits de demping zich tot de normaallijn uitstrekt en geen extra "dode hoeken" ontstaan.
- Aan de waterzijde van de normaallijn mogen steiger- of remmingwerken gemaakt worden ten behoeve van de beroepsvaart tot 5 m' uit de lijn, mits de noodzaak daartoe ten genoegen van het bestuur aangetoond wordt.

Bij het vaststellen van de normaallijnen is intensief overleg gepleegd met de vroegere Zaangemeenten. In enkele bestemmingsplannen, betrekking hebbende op de Zaanoevers, is de Zaanoevernormaallijn opgenomen in die zin dat deze lijn de begrenzing van het bestemmingsplan vormt.

Er is overleg gaande met de gemeente Zaanstad omtrent de vraag of dit beleid niet enigszins aangepast zou moeten worden.

Moet bijvoorbeeld ook toegestaan worden dat een bedrijf, dat zich bezighoudt met het bouwen en repareren van pleziervaartuigen, steigers of remmingwerken in de Zaan plaatst?

Een ander probleem vormt het afmeren van een pleziervaartuig langs het eigendom van een bewoner aan de Zaanoever. Op zich verbiedt de keur niet het ligplaats nemen in de Zaan zolang de doorstroming van het water niet belemmerd wordt. Dit is op de Zaan, gezien de grote afmetingen, praktisch nooit het geval.

Ook het Reglement Vaarwateren of de Scheepvaart- en Havenverordening verzetten zich niet tegen het ligplaats nemen in de Zaan, zolang de scheepvaart niet gehinderd wordt. Ook dit is veelal niet het geval.

Als het dus niet bezwaarlijk is om plaatselijk pleziervaartuigen af te meren, is de vraag gerechtvaardigd of het dan uit algemeen maatschappelijke overwegingen geen aanbeveling verdient zeer eenvoudige werken (1 of 2 palen) in de Zaan toe te staan, ten behoeve van het afmeren van pleziervaartuigen.

Nadat het overleg met de gemeente Zaanstad afgerond is, zal hieromtrent nader geadviseerd worden.

V.7. Het aanbrengen van oevervoorzieningen

Voor een goede kwantiteitsbeheersing is het noodzakelijk dat de oevers van de boezemwateren in goede staat gehouden worden, omdat anders verondiepingen in de boezemwateren kunnen ontstaan door afkalving van de oevers. Vandaar dat in de keur is opgenomen artikel 11, sub. b:

Artikel 11

Onverminderd het bepaalde bij de Toezichtverordening op de Waterstaat is het verboden:

- a. *in, onder, langs of over de boezemwateren en de uitmondingen, dammen, bruggen, buizen, kabels, zinkers, grondduikers, keerschutten of andere werken te maken, te veranderen, op te ruimen of te hebben, waaronder mede is begrepen het slaan van palen en het aanleggen van houthavens;*
- b. *de boezemwateren en de uitmondingen te vernauwen, te dempen of daarin ondiepten te maken, waaronder mede zijn begrepen ondiepten, ontstaande door onvoldoende onderhoud van schoeiingen en walmuren of door verzakking.*

Ook uit nautische overwegingen is het noodzakelijk dat de oevers van de vaarwegen in behoorlijke staat verkeren. Artikel 9 van Reglement Vaarwateren luidt:

Artikel 9

De eigenaren van langs een vaarwater gelegen gronden of erven zijn verplicht te zorgen, dat de oevers zich in behoorlijke staat bevinden en tegen invallen, intrappen en afschuiven bestand zijn, een en ander ter beoordeling van Gedeputeerde Staten.

Uit deze bepalingen kan de conclusie getrokken worden, dat de eigenaren van de langs de Zaan liggende gronden verplicht zijn voor een goede oevervoorziening zorg te dragen. Er is niet vastgelegd, wat een goede oevervoorziening is en wat een onvoldoende oevervoorziening is. Tot op heden is door het hoogheemraadschap nog nooit actie ondernomen teneinde ergens langs de boezemwateren een "onvoldoende" beschoeiing te laten verbeteren. Voor zover bekend hebben ook Gedeputeerde Staten nimmer geconstateerd dat ergens een beschoeiing langs de Zaan "onvoldoende" was.

Toch kan niet ontkend worden dat op diverse plaatsen langs de Zaan de oeververdediging uit algemeen waterhuishoudkundig oogpunt onvoldoende is. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan vuilophoping en de aanwezigheid van ratten bij vervallen beschoeiingen, ontgronden van het erf en dergelijke.

Het verdient aanbeveling te bezien of het in samenspraak met de gemeenten Wormer en Zaanstad en de provincie mogelijk is voor de "kwaliteit" van beschoeiingen in bebouwde gebieden langs de Zaan nadere richtlijnen vast te stellen en te hanteren.

V.8. Het maken etc. van werken in, langs en over de Zaan
Voor een goed kwantiteitsbeheer is het noodzakelijk de boezemwateren als kanalen voor aan- en afvoer van water in stand te houden. Daarom zijn in de keur bepalingen opgenomen die het belemmeren van de waterstroming moeten voorkomen. Artikel 11 van de keur bevat een groot aantal verboden handelingen. Het is opmerkelijk dat vele verboden uit de keur geduplicateerd worden door verboden in het Reglement Vaarwateren.

Voorbeelden:

- *In, onder, langs of over de boezemwateren werken te maken of te veranderen. (Keur artikel 11 lid a. Reglement Vaarwateren artikel 17 lid 1 f.)*
- *De boezemwateren te vernauwen, te dempen of ondiep te maken, (Keur artikel 11 lid b Reglement Vaarwateren artikel 17 lid 1 b).*
- *In de boezemwateren vuil te werpen. (Keur artikel 11 c. Reglement vaarwateren art. 17, lid 1 h en lid 1 d.)*
- *In de boezemwateren takken te laten afhangen. (Keur artikel 11 d. Reglement Vaarwateren art. 17 lid 1 g.)*
- *In de boezemwateren vistuig te hebben. (Keur 11 e, geldt voor 100 m vanaf gemalen en sluizen Reglement Vaarwateren art. 17, lid 2 c geldt niet voor vistuig dat geen hinder voor scheepvaart oplevert.)*

- *In de boezem vaartuigen te laten liggen zodanig dat zij de doorstroming belemmeren. (Keur art. 11 lid f en lid g.) De vaart in een vaarwater te belemmeren. (Reglement Vaarwateren art. 17 lid 1 c.*

Daarnaast worden bovengenoemde verboden nogmaals gedeeltelijk gedupliceerd door artikelen in de Scheepvaart- en Havenverordening van de gemeente Zaanstad. In deze verordening is opgenomen artikel 23, luidende;

- *Het is verboden voorwerpen, wrakken van vaartuigen daaronder begrepen, in, op, of boven de wateren aan te brengen, te hebben of te houden.*

Het feit dat een bepaalde handeling in twee c.q. drie verschillende reglementen verboden is, betekent dat een ieder, die een verboden handeling wenst uit te voeren, bij twee c.q. drie instanties een vergunning dient aan te vragen. Omdat in het onderhavige geval de Keur een andersoortig belang dient dan het Reglement Vaarwateren of de Scheepvaart en Havenverordening kan niet gesteld worden dat één van drieën overbodig is. Toch doet zich nog wel een probleem voor. De vraag kan namelijk gesteld worden of het hoogheemraadschap een aanvraag voor een keurontheffing moet beoordelen op alleen zijn eigen specifieke belangen of dat rekening gehouden moet worden met het al dan niet door Gedeputeerde Staten verlenen van een ontheffing van het Reglement Vaarwateren en/of het verlenen door B en W van de gemeente Zaanstad van een ontheffing in het kader van de Scheepvaart- en Havenverordening.

Vooraf op verzoek van andere vergunningverlenende instanties, heeft het hoogheemraadschap in een aantal gevallen een aanvraag voor een keurontheffing eerst in behandeling genomen nadat andere instanties, oordelend omtrent hun belangen, vergunning gegeven hadden.

Dit komt ons bij nadere overweging onjuist voor. Juridisch gezien kan en mag het hoogheemraadschap bij de beoordeling van een aanvraag voor een keurontheffing alleen zijn eigen specifieke belangen betrekken. Dit houdt dan in dat een keurontheffing ook verleend moet worden indien de belangen van het hoogheemraadschap zich hiertegen niet verzetten. Of Gedeputeerde Staten of Burgemeester en Wethouders bij de afweging van hun belangen anders oordelen is voor het hoogheemraadschap niet ter zake doende. Tevens wordt dan voorkomen dat de ene instantie op de andere gaat wachten, wat de aanvrager onnodig lang in onzekerheid laat.

In het vervolg zal aan een aanvraag voor een keurontheffing worden voldaan als dit vanuit het kwantiteitsbeheer niet bezwaarlijk is, ongeacht de vraag of andere belangen (scheepvaart, Ruimelijke Ordening o.i.d.) zich tegen de handeling, waarvoor de keurontheffing verleend wordt, verzetten.

De aanvrager c.q. ontheffinghouder wordt er in voorkomende gevallen op geattendeerd dat voor de voorgenomen handelingen ook nog toestemming van Gedeputeerde Staten, Burgemeester en Wethouders en/of andere instanties vereist is.

V.9. Het verwijderen van drijvend vuil en de inzameling van (huis)vuil van de scheepvaart

a. In het kader van het kwantiteitsbeheer

In de keur komt de navolgende bepaling voor:

Keur artikel 6

De eigenaren van de erven en gronden aan de boezemwateren en de uitmondingen zijn verplicht, ieder voor de aan zijn erf of grond grenzende helft, uit deze wateren op eerste aanzegging van het bestuur voorwerpen, kadavers, afvalstoffen, onkruid, huisvuil, afgemaaid gras, of afgemaaide waterplanten welke op originele wijze daarin zijn geraakt, te verwijderen.

Deze bepaling heeft - gezien het karakter van de keur - betrekking op het drijvende vuil dat het kwantiteitsbeheer kan beïnvloeden. Gezien de grote afmetingen van de Zaan, zal drijvend vuil echter niet gauw tot problemen voor dat beheer aanleiding geven. Wanneer in de praktijk deze bepaling wel zou moeten worden gehanteerd, dan kan dit echter wel problematisch worden, neem bijvoorbeeld het verplichten van de eigenaar van een woning om voor zijn woning de halve Zaan schoon te houden van drijfvuil.

b. In het kader van het kwaliteitsbeheer

Drijfvuil, wat voor het kwaliteitsbeheer "schadelijk" is, kan anders geaard zijn dan dat wat schadelijk is voor het kwantiteitsbeheer. De invloed op de waterkwaliteit is maatgevend. Het betreft dus vooral drijfvuil dat vergaat (verrot). Tot drijfvuil moet in dit verband ook dode vis worden gerekend.

Het opruimen van kadavers is geregeld in de Destructiewet. Wie in het kader van het kwaliteitsbeheer drijfvuil zou moeten verwijderen, is niet formeel geregeld (voor zover de "drijfvervuiler" althans niet bekend is).

Wij verwachten dat er in het kader van het provinciale waterkwaliteitsplan, dat in de komende jaren zal worden opgesteld, aandacht aan dit vraagstuk besteed zal worden.

c. In het kader van het scheepvaartbeheer.

Het Reglement Vaarwateren kent de volgende bepaling:

Artikel 7

De onderhoudsplichtigen van de vaarwateren moeten zorgen dat deze geregeld van vuil en waterplanten worden gezuiverd, met dien verstande evenwel dat de voor de bescherming van de oevers nodige rietstroken moeten worden gespaard.

Deze bepaling heeft vooral betrekking op groot drijfvuil, dat de scheepvaart zou kunnen belemmeren, zoals balken en vaten, drijvend huisraad, drijvende rietvelden en dergelijke. Zoals in VI. 5. is aangegeven, zijn de gemeenten Zaanstad en Wormer en het hoogheemraadschap onderhoudsplichtig in de zin van het Reglement Vaarwateren elk voor een gedeelte van de Zaan.

d. Praktijksituatie

In de praktijk geeft het verwijderen van drijfvuil in de Zaan weinig problemen. De gemeente Zaanstad beschikt over mankracht en materiaal om drijfvuil uit het water te verwijderen. Bij de drijfvuilverwijdering door de gemeente wordt geen vast "visschema" gehanteerd maar wordt over het algemeen op opmerkingen vanuit de burgerij gereageerd. De ervaring is dat dit redelijk goed werkt.

De meest effectieve methode om te voorkomen dat huisvuil en dergelijke van schepen overboord wordt gegooid (en daardoor drijfvuil wordt) is het aanbieden van mogelijkheden om dit vuil ergens af te geven. Het best kan dit geschieden door het plaatsen van containers op sluizen en aanlegplaatsen. Ook dit moet primair als een taak van de gemeente worden gezien. Op de Wilhelminasluis is hiervoor een plaats beschikbaar gesteld. De gemeente Zaanstad heeft hier een container geplaatst en zorgt voor het periodiek legen.

V.10 Het beperken en opheffen van afvalwaterlozingen

Op dit moment vinden er nog diverse ongezuiverde c.q. gedeeltelijk gezuiverde afvalwaterlozingen plaats op de Zaan, zowel van particulieren, van bedrijven als van het hoogheemraadschap zelf (rioolwaterzuiveringsinstallatie Wormer). Ten opzichte van de lozingen van particulieren en bedrijven wordt een beleid gevoerd dat in grote trekken als volgt kan worden omschreven:

Bestaande afvalwaterstromen kunnen blijvend op de Zaan worden geloosd mits deze stromen tenminste zover worden gesaneerd, dat het biochemisch zuurstofverbruik niet meer dan 50 mg O₂/l bedraagt. Op deze afvalwaterstromen wordt nader ingegaan in de discussienota "Het kwaliteitsbeheer van de Zaan op langere termijn ten aanzien van de zuurstofhuishouding". Naar aanleiding van deze discussienota heeft het dagelijks bestuur de volgende aanbeveling in overweging genomen:

De streefwaarde voor de totale afvalwaterbelasting van de Zaan te stellen op 1500 kg BZV₅ per etmaal, hetgeen bereikt moet worden door sanering op basis van de beste uitvoerbare technieken met een stringente hantering van het "standstillbeginsel" bij vergunningverlening.

Onder "standstillbeginsel" wordt in dit verband verstaan dat in geen geval nieuwe afvalwaterlozingen toegestaan worden en dat bestaande lozingen in geen geval mogen toenemen.

Alle overige afvalwaterstromen van bedrijven en alle lozingen van woningen zullen op den duur op de rio-
lering moeten worden aangesloten. Er moet rekening mee worden gehouden dat dit nog geruime tijd kan duren.

De controle op verleende vergunningen en het optreden bij overtredingen zijn uitvoerig behandeld in de nota "Het vergunningenbeleid", nr. 15061/II. Kortheidshalve wordt daarnaar verwezen.

In V.4. is al aangegeven dat er, naast de hierboven bedoelde "permanente" lozingen, ook noodlozingen op de Zaan kunnen voorkomen, wanneer er calamiteiten optreden in het systeem van afvoer van afvalwater naar de rioolwaterzuiveringsinstallaties.

Het afleiden van afvalwaterstromen naar de Zaan kan op twee manieren plaatsvinden:

- via noodlozingsmogelijkheden van delen van de gemeentelijke rioolstelsels;
- via noodlozingsmogelijkheden bij de langs de Zaan-oever gevestigde bedrijven.

In Koog a/d Zaan, Zaandijk en Wormerveer waren er, vóórdat het afvoersysteem naar de rioolwaterzuiveringsinstallatie Beverwijk in gebruik gesteld werd lozingen van (delen van) de gemeentelijke rioolstelsels op de Zaan.

De desbetreffende lozingswerken in Wormerveer worden zodanig in stand gehouden, dat ze bij gebleken noodzaak op vrij korte termijn weer in bedrijf gesteld kunnen worden. In Koog a/d Zaan en Zaandijk is dit ook het geval tot het tijdstip dat de rioolstelsels ter plaatse worden gesaneerd. Bij deze sanering zullen in de nieuwe riolering voorzieningen worden getroffen om in voorkomende gevallen het afvalwater naar de Zaan te kunnen verpompen. Bij enkele grote industrieën langs de Zaan-oever zijn, bij verlegging van de lozing van de Zaan naar het gemeentelijk rioolstelsel, de bestaande voorzieningen voor de lozing op de Zaan zodanig in stand gehouden, dat deze in noodgevallen weer kunnen worden gebruikt. In normale omstandigheden zijn deze voorzieningen verzegeld.

Omdat het hier noodlozingsmogelijkheden betreft, die normaliter niet mogen worden gebruikt, worden géén lozingsvergunningen ex. artikel 7 respectievelijk ex. artikel 1, lid 1 van de W.V.O. verleend.

Volledigheidshalve zij nog opgemerkt dat voor elke lozingsconstructie aan de Zaanoever een keurontheffing nodig is.

Op de Zaan wordt ook het effluent van één rioolwaterzuiveringsinstallatie van het hoogheemraadschap geloosd, nl. van de rioolwaterzuiveringsinstallatie Wormer. Dit is een mechanische installatie, het aangevoerde afvalwater wordt alleen ontdaan van bezinkbare bestanddelen. De installatie is ontworpen met een capaciteit van 15.000 i.e., de huidige belasting is $\pm$ 11.000 i.e.

Volgens het vigerende partiële bestrijdingsplan nr. 7 Wormer en omgeving zal de installatie in 1985 worden uitgebreid tot een oxidatief-biologische installatie met een capaciteit van 20.000 i.e. Tot nu toe is het standpunt ingenomen dat de invloed van de effluentlozing op de Zaan niet zodanig is, dat met vervroeging van dit tijdstip rekening gehouden moet worden. Evenwel, op grond van de aanbevelingen uit de discussienota "Het kwaliteitsbeheer van de Zaan op langere termijn ten aanzien van de zuurstofhuishouding" zullen de bedrijven langs de Zaan de vervuilingswaarde van hun lozingen terug moeten dringen. In dat licht bezien zal het hoogheemraadschap er naar streven het tijdstip, waarop de kwaliteit van de effluentlozing van de rioolwaterzuiveringsinstallatie-Wormer wordt verbeterd, zo veel mogelijk te vervroegen.

Over deze problematiek zal een afzonderlijke notitie worden uitgebracht.

V.11 Het controleren van de waterkwaliteit

Als passief waterkwaliteitsbeheerder moet het hoogheemraadschap regelmatig de kwaliteit van het Zaanwater vaststellen.

Voor 1979 is 1 monsterpunt van de Zaan (Bernhardbrug) opgenomen in het 14-daags onderzoek van de grote oppervlaktewateren. In elk monster worden 13 chemische en 2 bacteriologische-hydrobiologische parameters bepaald.

Bij het Zaangemaal wordt bovendien, mede in verband met de bedrijfsvoering, dagelijks het zuurstof- en chloridegehalte bepaald. Sinds de zomer van 1979 is een apparaat voor een continue zuurstofmeting geïnstalleerd bij de Coentunnelbrug, waardoor een betere "sturing" van het Zaangemaal mogelijk is geworden. In studie is of op meer plaatsen dergelijke apparatuur geplaatst moet worden.

De waterkwaliteit van de Zaan is in het begin van de zestiger jaren een dieptepunt gepasseerd. Sedert de inwerkingstelling van het Zaangemaal eind 1966 heeft de waterkwaliteit zich gemiddeld op vrijwel hetzelfde niveau bewogen. Bij de huidige omvang van lozingen en doorspoeling kan het zuurstofgehalte 's-zomers niet op een zodanig peil gehouden worden dat vissterfte uitblijft bij pieklozingen. Een verbetering is vereist.

Niet onvermeld mag blijven dat ook andere instanties het Zaanwater regelmatig bemonsteren (Dienst Milieuhygiëne Zaanstad, Provinciale Waterstaat, Hengelsportvereniging Zaanstad). Wij zullen er naar blijven streven dat ook op dit terrein zo veel mogelijk coördinatie plaats vind.

V.12 Het optreden bij calamiteiten

a. In het kader van het kwaliteitsbeheer

De kans op plotseling optredende waterverontreiniging ten gevolge van "ongelukken" (calamiteiten) is zeker op een water als de Zaan, niet denkbeeldig. Voor de aanpak van het opruimen is van groot belang of op het moment van het constateren van de verontreiniging de veroorzaker wel of niet direct bekend is.

Is de veroorzaker wel direct bekend, dan is het de taak van het hoogheemraadschap op grond van de W.V.O. hem op te dragen alle maatregelen te nemen, die nodig zijn om de verontreiniging zoveel mogelijk te beperken en zo snel mogelijk op te ruimen. Voorts moet het hoogheemraadschap erop toezien, dat een en ander ook werkelijk plaatsvindt.

Is de veroorzaker niet direct bekend, dan zal het hoogheemraadschap op grond van het Reglement van Bestuur zelf alle nodige maatregelen dienen te nemen. Het zal daarvoor derden in moeten schakelen omdat het zelf niet beschikt over materieel en dergelijke voor dit soort werk. Als in een later stadium de veroorzaker alsnog wordt opgespoord, kunnen de gemaakte kosten op hem worden verhaald (artikel 24, W.V.O.). Wordt de veroorzaker niet gevonden, dan blijven de gemaakte kosten ten laste van het hoogheemraadschap.

De omstandigheden verschillen bij dit soort gebeurtenissen van geval tot geval. Een volledig plan-de-campagne kan van te voren dan ook niet worden opgesteld. Wel wordt er in de dienst gewerkt aan het op een handzame wijze samenbundelen van de (vele) gegevens, die in deze omstandigheden nodig kunnen zijn.

b. In het kader van het scheepvaartbeheer.

Een vertegenwoordiger van het hoogheemraadschap heeft zitting in een door de gemeente Zaanstad ingestelde werkgroep "Beveiliging vaarwateren Zaanstad". Deze werkgroep houdt zich bezig zowel met de beveiliging van de normale scheepvaart, als met het opstellen van "draaiboeken" voor te nemen maatregelen bij bijzondere omstandigheden (bijvoorbeeld calamiteiten, stremmingen e.d.).

V.13 De bediening van bruggen

Over de Zaan liggen 9 bruggen te weten:

Beatrixbrug	Knollendam	(prov.)
Zaanbrug	Wormerveer	(gem.)
Julianabrug	Zaandijk	(prov.)
Coentunnelbrug	Koog a/d Zaan	(rijk)
W. Alexanderbrug	Koog a/d Zaan	(gem.)
Spoorbrug	Zaandam	(N.S.)
Bernhardbrug	Zaandam	(gem.)
Beatrixbrug	Zaandam	(gem.)
Wilhelminabrug	Zaandam	(gem.)

Het hoogheemraadschap is geen eigenaar van een brug, maar het is wel belast met de bediening van de twee bruggen te weten de Beatrixbrug en de Wilhelminabrug bij de Wilhelminasluis. Er bestaat namelijk een overeenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Zaanstad, waarbij het hoogheemraadschap de bediening van deze twee bruggen op zich heeft genomen. Als tegenprestatie betaalt de gemeente jaarlijks een bedrag aan het hoogheemraadschap overeenkomende met de personeelslasten van 3 sluiswachters vermeerderd met 20% algemene kosten.

Bij het bedienen van bruggen ontstaan altijd fricties tussen het weg- en het scheepvaartverkeer. Zonder overdrijving kan gesteld worden dat de Beatrixbrug en de Wilhelminabrug te Zaandam zeer moeilijk te bedienen bruggen zijn. Dit wordt veroorzaakt door hun ligging in het centrum van Zaandam, dat een regionale winkelfunctie heeft, en waar het vooral op zaterdagen zeer druk is.

Er worden dan ook regelmatig klachten geuit omtrent de bediening van de bruggen, welke met name afkomstig zijn van het busvervoerbedrijf ENHABO. De busvertragingen worden zoveel mogelijk voorkomen door de brug niet te openen als een bus in aantocht is. Toch kan niet altijd voorkomen worden dat een bus voor een geopende brug moet wachten. Het afstemmen van de brugbediening op het busverkeer is een voortdurende zorg voor de sluiswachters. Overigens is het bekend dat de gemeente Zaanstad, mede ter oplossing van dit probleem, werkt aan een verkeers-circulatieplan.

VI. Conclusies en aanbevelingen

Resumerend luiden de conclusies en aanbevelingen uit het vorige hoofdstuk als volgt:

1. De planologische bestemmingen van de Zaan en haar oevers behoren, tezamen met het gebruik van het Zaanwater, tot de randvoorwaarden voor het totale beheer over de Zaan.

De huidige planologische bestemmingen van de Zaan en haar oevers (voor zover geregeld) zijn reeds lange tijd geleden vastgesteld (en wellicht achterhaald). Het is gewenst dat overleg gevoerd wordt tussen de provincie, de gemeenten Zaanstad en Wormer en het hoogheemraadschap over de planologische bestemming van de Zaanoevers en de gewenste functies van het Zaanwater (par. V.1).

2. In de reactie van het hoogheemraadschap op de Vaarwegennota 1975 en het ontwerp-structuurschema Vaarwegen 1976 is aan de Minister van Verkeer en Waterstaat bericht, dat de Wilhelminasluis wegens zijn belang voor de waterhuishouding in eigendom en beheer bij het hoogheemraadschap zou moeten blijven. Het is gewenst dit standpunt te herzien in die zin dat gestreefd gaat worden naar overname van de sluis door het Rijk (par. V.2).
3. De Groote of Oude Sluis heeft voor de taakuitoefening van het hoogheemraadschap geen betekenis meer. Met de gemeente Zaanstad zal overleg gevoerd worden over een eigendomsoverdracht van deze sluis en de Accijnshuisjes (par. V.2).
4. Het is gewenst bij een komende herziening de Scheepvaart- en Havenverordening van de gemeente Zaanstad zodanig te wijzigen, dat deze verordening op het gebruik van de Wilhelminasluis niet langer van toepassing is (par. V.2).
5. De Algemene Vergadering des Bestuurs heeft besloten dat het eigendom van boezemwateren binnen de bebouwde kom bij de gemeente zou moeten behoren. Een gedeelte van de Zaan in de gemeente Zaanstad is thans nog eigendom van het hoogheemraadschap. Het is gewenst dit eigendom over te dragen aan de gemeente Zaanstad (par. V.5).
6. Het is gewenst in overleg met de gemeenten Wormer en Zaanstad en de provincie richtlijnen te ontwikkelen voor de "kwaliteit" van oevervoorzieningen langs de Zaan in bebouwde gebieden (par. V.7).

7. Voor zover dit al niet geschiedde zal een aanvraag voor een keurontheffing alleen beoordeeld worden in het kader van de aan het hoogheemraadschap opgedragen taken. De beoordeling wordt losgekoppeld van door andere instanties te behartigen belangen. (par. V.8).
8. Aansluitend op aanbevelingen van de discussie-nota "Het kwaliteitsbeheer van de Zaan op langere termijn ten aanzien van de zuurstofhuishouding", wordt er naar gestreefd het tijdstip van verbetering van de kwaliteit van de effluentlozing van de rioolwaterzuiveringsinstallatie Wormer te vervroegen. Hierover zal een afzonderlijke notitie worden uitgebracht (par. V.10).

De bovenstaande aanbevelingen zullen met de daarbij belanghebbenden besproken worden.

Edam, 23 januari 1980

Het dagelijks bestuur van het
hoogheemraadschap van de Uitwaterende
Sluizen in Kennemerland en
Westfriesland,

de secretaris,   de dijkgraaf,

Definities uit het Reglement van Bestuur

Artikel 1

Voor de toepassing van het bij of krachtens dit reglement bepaalde wordt verstaan onder:

- boezem of boezemwater:
  - a. de Schermerboezem;
  - b. De Vereenigde Raaksmats- en Niedorperkoggeboezem;
- hoogheemraadschap:
het hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en Westfriesland;
- kwaliteitsbeheer:
het nemen of doen nemen van maatregelen tot het tegengaan en het voorkomen van verontreiniging van oppervlaktewateren;
- kwaliteitsbeheersgebied:
het vaste land van Noord-Holland - in het zuiden begrensd door het Noordzeekanaal en het afgesloten IJ tot de oostelijke boord van het Zijkanaal I, de oostelijke boord en de Waterlandsche Zeedijk - alsmede het ten zuiden van de Waterlandsche Zeedijk gelegen gedeelte van het Noordhollandsch Kanaal, het eiland Texel en het schiereiland Marken;
- kwantiteitsbeheer:
de zorg voor de handhaving van het optimale peil in de boezems, zonodig door afvoer van water naar of aanvoer van water van buiten;
- oppervlaktewateren:
de oppervlaktewateren in het kwaliteitsbeheersgebied, met uitzondering van de oppervlaktewateren, bedoeld in artikel 3, eerste lid, van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren, die niet bij of krachtens een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het tweede lid van artikel 3 van deze wet zijn aangewezen;
- schuldplichtig gebied:
de in het eerste, tweede en derde lid van artikel 11 bedoelde schuldplichtige eigendommen;
- uitmondingen:
de in de keur van het hoogheemraadschap als zodanig genoemde wateren;
- zoutbestrijdingsbeheer:
het nemen of doen nemen van maatregelen tot het tegengaan en het voorkomen van verzilting van de oppervlaktewateren, voor zover een en ander niet is begrepen onder het kwaliteitsbeheer.

